

Klassivõitlus

Tööd ja leiba!

Majandusline kriis Saksamaal süveneb. Uued kümned ja sadad tuhanded tööliste paisatakse uulitsale. Berliinis üksi on üle poole miljoni töötatöeline; kui sellele veel 1½ miljoni perekonnaliiget juure arvata, siis on pool Berliini elanikkudest töötaoleku seisukorras. Tööpuuduse vastu võitlevad fots-faschistilised ametiühisuse bürokraadid ainult oma politseimeistrite kummist nuutidega. See aga ei kohuta Saksamaa tööliste revolutsioonilise võitluse teelt. — Pildil näeme Berliini tööliste, kes demonstreerivad hüüdsõna all: „Meie nõuame tööd ja leiba!“

Fr. R. Kreuzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

PE 4749

Kapitalismi kriis ja rewolutsiooni tõus

„Organiseeritud kapitali“ jutlustajad, kelle ewangeeliumi järele kapitalismi arenemises uus ajajärk pidi alanud olema, kus kadunud kriisid ja wõistluse hammastekiristamine, poleks üldse wõinud haledamini sisse kukkuda, kui see käesolewa kriisiga sündis. Kordub nähtus, mille tunnistajaks olime kolmkümmend aastat tagasi, kus marksismi rewideerimise esimene löökrühm, saksa rewisjonistide isa ja eestwõitleja Bernsteini juhatusel, mõne lühikese „õitseasta“ waimustusel silmapilk teooria walmis klopsis, et Marxi õpetus korduwatest ja sügawnewatest kriisidest olewat waleks osutunud, kapitalism olewat sisemistest kriisidest üle saanud, nüüd algawat arenemise rahulik ajajärk jne, jms. Uus õpetus ei saanud aga weel aega ära jahtudagi, kui kaela langew kriis ta hingetuks pigistas.

Ka nüüd sattusid need, kes kohe „werest ära“ langewad, kui ajalugu nende tahtmise tempos kaloppi ei ratsuta, pettumuse meeleollu ja hakkasid — ühes sotsidega, kes kapitalismi eba-jumala ees küürutades omale samase jutluse jorutamise-ga isandate laualt kooru-kesi manguwad, — kapitali ajutises ja osalises stabiliseerumises . . . kapitali tuhandeaastase rahupõlwe algust nägema. Neil nõrgausklikkudel ei olnud ajaloo õpetundidest ja Marx-Lenini õpetustest küllalt, pidi weel elu ise walusa witsaga tulema. Ja tuli — palju walusamaga kui sai Bernstein oma paindlaste polguga 30 aasta eest.

Juba hiiglawäärtuste kokkuwarisemine New - Yorgi börsel möödunud sügisel (millest pikemalt teises artiklis kirjuta-tud) oli niihästi ulatusliselt kui ka mõju poolest kohutawam kui kunagi ükski börsepaanika on olnud, sest see sündis rahwuswahelise kapitali palju kõrgemal arenemis- ja koondumisastmel kui ükski endine maawarisemine äriilmas. Kuid mitte see ükski ei tee praegust kapita-lismi kriisi eriti sügawaks ja terawaks. Palju mõjuwam põhjus selleks on teine:

üleilmnes ühiskondlises arenemises sei-sab tänapäew kapitalistlise ilma wastas, mis endas ikka sügawamat mädanemise ja lagunemise häwitust tunneb, teine ilm, uus, sotsialistline ühiskond, mis iga päe-waga tugewneb, kaswab, uut jõudu ko-gub. Ei ühegi eelmise kriisi ajal, ka imperialistlises ilmasõjas mitte, pole ka-pitalistline ilm oma ahashusepäewil nii silm silma wastas seisnud oma haua-kaewajaga, kes ühtlasi ta järeltulija on ajaloo näitelawal. Kriisi eel ja kannul käib nagu wääramatu saatus — alaliselt tõusew ja surmakohutawalt ähwardaw rewolutsioonilaine.

Kapitalistline ilm tegi meeletuid jõu-pingutusid, et „see karikas mööda läheks“. Wiimased aastad on olnud sügawa ümberorganiseerimise, organisatsioonilise ümberehituse aastad kapitalistlises ma-janduses: suured ettewõtted ja ette-wõtete koondused nii rahwuslistes piiri-des kui ka rahwuswahelises ulatuses on oma iseseiswuse kaotanud ja sõna tõsi-ses mõttes hiiglaettewõtete-eks pidanud kokku sulama, mis enamasti rahwus-wahelist, tihti peaaegu üleilmset iseloomu kannawad, ilmaturgude üle walitsewad. Tehnikas on astütud ennenägemata edu-samme, mis tööwiljakust märgatawalt tõstawad. Tööliste tööjõudu pingutatakse palju suuremal määral kui enne impe-rialistlist sõda wõi isegi esimestel sõja-järelistel aastatel. Weel enam: sellest hoolimata, et sõjaaastate majandusline ja poliitiline surwe ning tagurlus igalpool tööliste palgad sõjaeelseist tuntawalt ma-dalamale surus, et suurem jõupingutus tõõstuse ratsionaliseerimise tagajärjel nii kui nii juba töölise tasu wähen-das, sel-lest hoolimata on kapitalistlistel maadel õige laias ulatuses tööpalkasidki weel kärbitud ja tööaega lühendatud — kõike seda selleks, et kohutawat kriisitonti, kes juba mõnda aega ähwardawalt ukse ees seisis, wähekesigi eemale tõrjuda. Asjata. Mis tulema pidi, see tuli — kriis nimelt, ja seda raskemal kujul, mida suurema pingutusega teda püüti eemale hoida.

Toome ainult ühe näite, mis mitte ainult kriisi majanduslist ulatust ja sügavust ei peegelda, vaid ka ta ühiskondlisi tagajärgi ja seega maksva ühiskondlise korra iseloomu terawalt laseb wälja paista — s.o. tööpuuduse. Tõsi, tööpuudus on imperialistlisest sõjast saadik, wõi õigemini: iseäranis imperialistlisest sõjast saadik (sest ka enne sõda oli tööpuudus kapitalistlike maade alaline nähtus — Am. Ühisriikides, näit., arwati alati keskmiselt 1—2 milj. töötajat olewat) määratu suur olnud. Saksamaal on wiimasel seitsmel aastal ametiühisuste liikmetest keskmiselt 17,5 prots. tööpuuduses olnud, s.o. 5—6 korda suurem arw kui enne sõda. Inglismaal, kus enne sõda keskmiselt 4,7 prots. ametiühisuse liikmeid ilma tööta oli ja isegi kõige raskema kriisi ajal (1907-8. a.) see protsent 8-ni ei tõusnud, on wiimasel aastatel töötute protsent püsiwalt üle 12 seisnud. Pole ju tööstuslisel Inglismaal wiimasel aastatel töötatöölise arw weel kordagi alla miljoni langenud, enamasti miljoni ja weerandi ümber kõikunud ning kerkib nüüd 2 miljoni lähedale. Saksamaal on töötatöölise arw wiimasel ajal kaugele üle 3 miljoni tõusnud ja tõuseb alaliselt edasi. Ühisriikides ulatab see arw wiimaste teadete järele juba üle 6 miljoni, ja isegi piskes Austrias üle 300.000, Poolas poole miljonini jne — rääkimata neist hulkadest, kes nädalas ainult mõne päewa töötawad. Kui siinjuures silmas pidada, et nüüd tööpuudus mitte ainult madalaimaid, wäheõppinud tööliskihistisid ei haara, nagu waremate kriiside aegu, vaid nüüd õppinud töölisel sama kerge on uulitsale sattuda kui õppimatagi töölisel, ja kui töötatöölise koosseisu liikuwust tähel panna, siis wõib ütelda, et nüüd tööpuuduse tont sõna otsekohehes mõttes iga töölisele ähwardab — wälja arwatud wast poliitiliselt kapitalismi õuekoera kohusi täitew õhukene koorekiht. Tööpuudus on töölisklassi loomulikuks nähtuseks, loomulikuks seisukorras muutunud.

Juba see asjaolu üksi oleks küllalt mõjuwaks teguriks olnud, et töölisklassi rahwuswahelises ulatuses kapita-

lismi wastu wõitlusele wiia, wõitlusele töölisklassi majanduslise seisukorra parandamise ja kindlustamise pärast. Kuid see põhjus ei ole kaugelki ainuke; nagu ühelpool kapitalismi kriisi kõigil aladel ja igast harust ligi hiilis, küll tööstuses, küll kaubanduses, küll ehitustööde alal, weoasjanduses ja mujul katsesarwi ette ajades ja ähwardawalt hoiatades, nii on ka rewolutsioonilaine wiimastel aastatel püsiwalt tõusnud, kaewandustest, wabrikutest, raudteedelt, põllumajandusest plahwatusmaterjali kaasa tuues; kogu kapitalistiline ratsionalisatsioon, millega taheti kriisile tõkkeid teha, oli oma terwes ulatuses üksainuke rahtuseleegi õhutaja töölisklassile, sest kuna ratsionaliseerimise peatstarb oli wõitluse raskusi töölise hulkade õlgadele weeretada, siis käis temaga töölisklassi seisukorra alaline halwendamine kaasas ja seega töölise otsene üleskihutame kapitalistlike korra wastu. Kriisi lahtipuhkemine täies ulatuses on selle rahutuselaine nüüd kogu kapitalistlikes ilmas wõimsalt woogama pannud. Ei ole pea ainustki kapitalistlik riiki, kust mitte alaliselt kaswawal hulgal teateid ei tuleks streigilaine tõusust, korduwatest meeleawaldustest, kokkupõrkamistest politseiga ja isegi sõjawägedega, mis siin ja seal laialisteks, wisadeks uulitsawõitlusteks kujunewad.

Meie näeme määratu liikumise tõusu üleilmises ulatuses: siin käärimine ja rahutus hulkades, mis wäljendub töölise hulkade pahemale poole nihkumises ja edasi arenedes kaswab majanduslisteks streikideks; seal laieneb majandusliste streikide laine ja hakkab ikka enam poliitilise wõitluse iseloomu omandama; edasi arenedes kaswab poliitiline wõitlus streikidest meeleawaldusteks, kokkupõrgeteks, uulitsawõitlusteks; ikka terawamalt läheneb silmapilk, kus seisukord otsekohe rewolutsiooniliseks muutuma wõib hakata, kus proletariaat otsustawasse wõitlusesse astub. Korduwad werised kokkupõrked Saksamaa tööstuslinnades läinud aasta maikuust alates; ärewad streigid ja meeleawaldused Prantsusmaal; uulitsawõitlused Hispaanias jne — kõik see tunnistab äärmisest pinewusest.

Kõige selle kapitalistlike maade „sise-mise“ wõitluse juure tulewad rewolutsioonilised tulekeeled, mis asümaadel ikka ähwardawamalt hakkawad üles loit- lema ja imperialistide jalgealust kõigu- tama. Rääkimata Hiina rewolutsiooni- listest liikumisest, mis kaugelt tõsisem ja sügawam on, kui seda kapitalistiline ajakirjandus Hiina kindralite omawahe- liste tülide suitsukatte tagant wäljapoole paista laseb, näeme õige tugewat rewo- lutsioonilist liikumist Jaapani walju ikke all ägawas Koreas, kuuleme wõimast wõitlusekoha kasawat Indias, nägime alles neil päewil tõsist rewolutsioonilise tormi puhkemist Indo - Hiinas — Prant- suse Taga-India asumaal. Samati kuu- leme korduwatest rewolutsioonilistest wäl- jaastumistest Kesk - Ameerika riikidest, mida Ühisriikide kapital armutult kurnab ja surub.

Kui kõige selle rahwuswahelise rewo- lutsiooni-tulemäe juure, mille sügawast põhjast ikka wõimsamalt wõitlusemürin kõrwa hakkab kostma ja mille awaustest juba tulekeeled siin - seal wälja wuhise- wad, — kui selle juure arwata kapita- listlike riikide wahekorra alaline teraw- nemine, mis ennast meeletus sõjajõudude suurendamises awaldab, ja millest osa- liselt teisel kõne on (waata Youngi plaani), siis wõime wähegi aimu saada sellest kriisiluupainajast, mis kodanluse hinge kinni nõõrib ja millest wabanemiseks isegi unest ülesärkamiseks wähe lootust on. Kapitalistline ilm hakkab ikka sel- gemini arusaamisele jõudma, et wiimne ja otsustaw lahing ligineb. Ajalugu nõuab wastust, kes peab edaspidi ilma walitsema, kas kodanline kurnamiskord wõi sotsialism.

Kodanlus hällitas weel lootusi niikaua kui proletariaat enesekaitse seisukorras asus, samati nagu ta lootusi hällitas kriisi möödamineku kohta. Nüüd, kus proletariaat on pealetungimisele läinud, awaneb seisukorra tõsidus täies ulatuses. Ja kodanlus paneb ennast meeleehtlikul kiirusel sõjawalmis. Meie ei räägi teh- nilisest sõjawalmistusest, mis palawiku- liselt kestab juba aastaid otsa. Kodanlus mobiliseerib elawat jõudu, ühiskondlisi jõudusid, loob meeoleu, teeb kihutus-

tööd. Kõik, mis „elab ja liigub“, on sellele ülesandele mobiliseeritud. Terwe kodanlise ilma awalikust elust, eestkätt ajakirjandusest muidugi, kostab wiimastel nädalatel üksainuke suur, wõimas, kõike- mattew hulwe: pühale ristisõjale Nõu- kogude Liidu wastu! Nõukogude Liit, mille töörahwas hiigla jõupingutusega ehitab sotsialismi, kindlustades üleilmse proletaarse rewolutsiooni kantsi; Nõu- kogude Liit, mille ümber koondub kogu ilma rewolutsioonilik töörahwas ja mis wabastusewõitluse eeskujuks on asu- maade ja poolasumaade sajamiljonilistele rõhutud rahwahulkadele; Nõukogude Liit, kus asub üleilmse rewolutsiooniwäe koon- daw, korraldaw ja juhtiw keskkoh, Kom- interni peastaap, see Nõukogude Liit on loomulikult eesmärgiks, mille wastu terve ilma imperialistide wiha on sihitud ja koondatud.

Maha on wisatud kõik wiigilehed ja warjukatted, kõik rahwuswahelise läbi- käimise wiisakus ja kombed, kõik riikide- waheline kord ja seadused; ei ole abi- nõu ega wõitluswiisi, mis selles maru- lises kihutustöös kapitalistlikele ilmale ei kõlbaks: kohutawad kuulujutud ole- matust metsikust terrorist Nõukogude Liidus, mis üles puhutakse hingepalwe- teni kommunistide olematute tapaohwrite eest; pöörane ässitustöö nõukogude wä- lisesituste wastu, alates Pariisist ja lõpe- tades Ateenani — kõiksuguste jõledate ja uskumatapööraste laimukõmulobade abil, mida iga abinõuga laiali laotatakse ja mida walitsuseasutused awalikult, de- monstratiivselt toetawad; kõigi rahwus- waheliste seaduste järele lubamatud wägi- wallateod nõukogude esituste kallal (Me- xikos, näit.). Ja kõigele selle krooniks — usuhullustusline hammastekiristamine ja püha ristisõja kuulutamine kogu ilma pappide pere poolt, algades Rooma paawstiga ja lõpetades — setude rahwus- lise misjonäri Samuel Sommeriga, kes „Päewalehes“ weriseid wägistaja-pisaraid walab selle üle, et Nõukogude Liidus enam — kirikukellade heli ei saawat kuulda, mis ometi ju aastatuhendeid nii südantsulatawalt olewat inimesi taewa poole saatnud!! Rahwusepapp ja mis- jonär jätab ainult juure lisamata, et selle

kelladehelina all kõik karistusesalgad, kõik wõllakangelased, kõik sõjatimukad ja waimlised mõrtsukad oma kasulikkude äri on ajanud — miljonite ja sadade miljonite inimeste elusid häwitades. Ja — et nende kellade helinal nüüd rahwahulkasid Nõukogude Liidu töörahvast tapma ässitatakse . . .

Kapitalistid saawad väga hästi aru, et kaksteistkümmend aastat nõukogude riigi olemasolekut ja tegewust kogu ilma töörahwale määratumat mõju on awaldanud. Ei ole nüüd enam poliitilist pettust ega prowokatsiooni, millega kodanlus weel suudaks töölisi proletarise riigi wast ässitada, mida mitte kohe kui prowokatsiooni ära ei tuntaks. „Sinowjewi kirjade“, „Kominterni juhatuskirjade“, „Moskwa käe“ ja „Moskwa miljonite“ lastelobad on ammu juba oma mõju kaotanud ja Kutepowi „rõõwimise“ toimepanijaid ei otsi proletariaat mitte nõukogude saatkonnast, waid hoopis teisest asutusest, mis neile rõõwimisejuttudele palju lähemal seisawad. Ja kõige selle juure — see „kindel kants ja warjupaik“, mis kodanlise ilma juba kord rewolutsioonitulest päästis, kui see imperialistlike sõja järel ähwardas wana ilma tuhaks teha — rahwuswaheline juudastepere nimelt, sotsid, II Internatsionaal — see kodanlise ilma ihukaitsewägi ja õuekoerte kari kaotab iga päewaga ikka rohkem ja rohkem oma mõju tööliste hulka. Kodanluse katsed ja lootus nende töörahwatimukate abiga rewolutsioonilaine tõusu takistada annab weel sedawõrd tagajärke, kuiwõrd need timukad otse püsside, tankide, kuulipritside üle walitsewad ja nendega tööliste ridu weristawad. Kuid just see awalik timukatöö kapitalistlike kurnajate käsikutena ja nende huwides awab iga päewaga, iga tunniga ikka rohkem töölistehulkade silmad ja teeb selgeks, mis töölistel neilt oodata on. Saksamaa sotsidest-ministrite ja politseimeistrite werised wägiwallatõed tööliste kallal kõnlewad nende juudaste tõelise iseloomust enam kui tuhanded suud ja suled seda suudaksid. Saksa peaminister sots Mülleri soomuslaewade poliitika, prantsuse sotsjuudase Leon Blumi ettepanek asumaade

wägistamise kohta ja wiimaks Inglise peaministri Macdonaldi wäljaastumine iseseiswate sotsialistide erakonnast, et . . . wabamalt kõige tagurlike kurnajate ja rõõwikute poliitikat teostada — kõik see on tulekirjal maailma proletariaadile hüütud tõsiasjad sellest, et rahwuswaheline sotsiaaldemokraatia kõige werisemaks töörahwa waenlaseks on saanud. Ja nii — on ta kodanlusele väga wähe wäärt, sest töölistes põgenewad ta lipu alt, ja sotsiaaldemokraatia jääb ainult wõitluswõimetu, alati wõdisewa ja kõhklewa wäikekodanluse esindajaks, keda kodanlus parema meelega ise juhiks. Seda oma seesmist wõime tundes ja nähes, et töörahwa hulgad rewolutsioonilipu alla kogunewad, waldab sotsiaaldemokraatiat meeletu metsik wiha rewolutsioonilise proletariaadi wastu, ja ta püüab oma wihaswahutawa kommunistidesõimu ja werise wägiwallasega tööliste kallal kodanluse silmis oma wäärtust tõsta, et temalt „kodaniku“ õiguse tunnustust saada. See teeb juudastest kõige wihasema, kõige jälgima rewolutsiooniwastase, kes kogu selles sõja- ja werejanuses marutantsus, mida kapitalistlike maailm nüüd Nõukogude Liidu wastu keerutab, oma timukatõoga kõiki püüab üle trumbata.

See kodanluse ja sotside metsik sõjahulwe peab proletariaadi kõige tuimemadki kihid arusaamisele wiima, mis neid homme ootab, peab kõige unisemadki walwele kutsuma, sõjariistu panema, et iga silmapilk walmis olla maailma imperialistide werist kallaletungimist töörahwariigile ja seega kogu ilma proletariaadile tagasi lüüa ja kodanluse wõimu purustada. Teadku ja tehku endale selgeks iga töörahwaliige, et imperialismi wõit selles otsustawas lahingus mitte ainult lüüks ei ole harilikkuude wõitluste reas, waid inimesoo tagurpidi wiskamist kauaks ajaks, töörahwa kõige meeletumat ja metsikumat orjastamist, weristamist, mahasurumist, ta loomastamist sõna otsekohesemas mõttes tähendaks. Lähenevad — ja kiiresti lähenevad — otsustawad silmapilgud, otsustawad lahingud sisaldawad sügawamat ajalooõõret, mida ilmiganes on näinud;

sellepärast peab kogu ilma proletariaat, iga töörahwaliige sellele wõitlusele vastu astuma kõike kaalule pannes. Ei mingit kõhklemist, mingit wääratust kokkulepete wõi kallakute poole. Ainult teraskindel järjekindlus rewolutsiooniwõitluses wiib wõidule, kindlus, mida wiib läbi Kom-

munistline Internatsionaal ja mis rajaneb leninistlikel õpetusel.

Kodu ilma kapitalistide ja nende sotsliste õuekoerte vastu — ühine üleilme rewolutsiooniline proletariaadi teraskindel leninistline wäerind!

Youngi plaan ja Saksamaa majanduse wäljawaated

Saksamaa kapitalistlike majanduse edasiarenemise üheks põhiküsimuseks on reparatsioonimaksude küsimus, mida lähematel aastatel n.n. Youngi plaaniga reguleeritakse. Selleks, et Saksamaa kapitalistlike majanduse arenemistõimalustest ja klassiwõitluse tingimustest,

kuiwõrd need üldmajandusest olenewad, lähemas tulewikus kindlamat ettekujutust saada, tuleb waadelda, mida see plaan siis enesest sisaldab ja missugused tingimused ta Saksamaa majanduse arenemisele üles seab.

Reparatsioonimaksude küsimuse arenemine kuni Youngi plaanini

Peale sõja lõppu 1918. a. püüdsid wõitnud riigid, kes sõda igasuguse „kõrgete eesmärkide“ eest ütlesid pidanud olewat, ka Saksamaa rööwimist nende „kõrgete sihtide“ kohaselt ümber ristida. Endise kontributsiooni (sõja rööwmaks) asemel otsustati Saksamaa rööwimist reparatsioonimaksuks (kahjutasu ehk heakstegemise maksuks) ümber nimetada, millise nime all ta praegugi rahuswahelises diplomaatiakeeles liigub.

Versailles (Werssaj) rahulepingu järele on Saksamaa sõja tekkimises süüdlane ja kohustab ennast kõiki neid kahjusid liitriikidele tasuma, mis sõja läbi tekkinud. Lisanduses I loetakse üles need kahjud, mis Saksamaa tasumise alla kuuluwad. Selle järele peab Saksamaa tasuma igasugu sõja tagajärjel tekkinud kahjud, algades sõja läbi surmasaanute omastele tasumaksmisest, lõhutud waranduse tasumisest ja lõpetades wõitwate riikide kodanikkude auhaawamisega saksa sõjawõimude poolt (hinnatakse ju kapitalistlikes korras kõike kõlisesa rahaga, algades inimelust ja lõpetades au ja armastusega). Kuid Versailles rahuleping ei määra

kindlaks tasusumma suurust. Selle tagajärjel algawad nüüd igasugu nõupidamised ja konwerentsid, kes tasusumma suuruse ja Saksamaa maksu suute kindlaks peawad määrama. Esitatakse muinasjutulised arwud. Eriti süüdid on selles prantslased, kes kohe 400—600 miljardi kuldmarka nõuawad.¹⁾ Üldse on Prantsusmaa püüe Saksamaad täiesti häwitada ja tema warandust pärida.

Teistsugusel seisukohal asub Inglismaa, kes püüab küll Saksamaad wõimalikult nõrgendada, kuid siiski mitte täiesti häwitada, mis kahtlemata Prantsusmaad kõwendaks ja ta wägewaks Inglismaa wastaseks teeks Euroopa mandril. Peale selle püüawad Saksamaad saagiks ka Ameerika Ühisriigid.

Nende mitmesuguste huwide kokkulepitamiseks on aastakümne wältel terve rida konwerentse ära peetud. Pikka aega wähendatakse maksunõudmisi ja määratakse lõpuks 3. Londoni konwerentsil 1921. a. maikuus üldine maksu-

¹⁾ Tuletame meele, et Preisimaa 1870-71. aasta sõja järel kaotanud Prantsusmaalt wiis miljardi kuldfranki (umbes 4 mlrd. kuldmarka) kahjutasu sai.

summa 132 miljardi kuldmarka peale kindlaks, mis 1965. a. tuleb tasuda. Saksamaal oleks tulnud iga aasta 4,6 miljardi kuldmarka maksta, nendest 2 miljardi puhtrahas. Loomulik, et Saksamaal sarnast summat kuskilt võtta ei olnud, ja juba 1922. aastal kuulutas ta enese maksujõuetuks.

Sellele järgneb Ruhri maakonna okupeerimine prantsuse sõjawägede poolt 1923. a. algul, Saksamaa passiivne vastupanek, margakursi peadpõrkitaw langemine ja rewolutsioonilise liikumise tõus, mis kapitalismi Saksamaal purustada ähwardas.

Inglismaale ei võinud see, arusaadavalt, meeldida, et Prantsusmaa selle saksa kiwisõe ja metallurgia südame oma alla võttis, ja ta püüdis Prantsusmaad igat viisi seal välja suruda. Selles leidis ta omale liitlase Ameerika Ühisriikide näol, kes sõja ajal ja peale sõda Euroopast suurel määral Ühisriikidesse woolanud kapitalidele püüdsid Euroopas kasutoovat tegewusala leida. Kuid selleks oli vaja kindlustusi, et kapitalid kaduma ei läheks. Mis kindlustusest võib aga juttu olla, kui Euroopa riigid üksteisega pool-sõjajalal seisawad, kui majanduses täieline korralgedus walitseb ja klassiwõitlus aegajalt awaliku klassisõja iseloomu wõtaw ning kapitalismi hoopis häwitada ähwardab. Selleks, et Ameerika kapital Euroopasse võiks tulla, oli waja kõigepealt Euroopas rahu majasse luua, majanduslisele lagunemisele piir panna, Euroopa riikide walutatad stabiliseerida ja proletariaadi klassisõda maha suruda. Seda kõike wõis teha ainult Prantsusmaa häwitamisetööle Saksamaal piiri pannes ja Saksamaa siiamaise süsteemita ning plaanita rööwimise asemel teda plaanikindlalt ja süstemaatiliselt rööwides.

Teiseks kihutas Ameerikat Euroopa asjadesse segama teraw põllumajandusline kriis. Kurnatud ja kapitalistilise majanduse lagunemise all kannatawad Euroopa rahwahulgad nälgisid, sest nad ei jõudnud Ameerika wilja osta. Ühisriigid aga kannatasid wilja liigkülluse all, mille tagajärjel wiljahinnad lange-

sid, farmerid pankrotti jäid ja muidugi suuri töötatööliliste hulki weel enam suurendasid, mis omakorda klassiwõitluse terawnemise Ühisriikides kaasa tõi. Selleks, et Euroopa jälle Ühisriikide wilja ostma hakkaks, oli waja Euroopas kord jalule seada. Sel otsarbel awaldatakse nüüd Inglismaa ja Ühisriikide poolt Prantsusmaa peale surwet; selle tagajärjel langeb Poincaré walitsus, ja Prantsusmaa on sunnitud Ruhrist lahkuma. Ekspertide komisjan, mille eesotsas nüüd Ameerika pangakuninga Morgani agent kindral Dawes seisab, töötab välja plaani, mille järele saksa waluuta wälislaenude abil stabiliseeritakse; peaasi aga, selle plaani järele antakse Saksamaa rööwimisele kindel süsteem ja plaanikindlus. See n.n. Dawesi plaan wõtaw kõigepealt arwele kõik Saksamaa maksuallikad, paneb sakslastele tugewa maksupressi kuklasse, annab Saksamaa rahaasjanduse ja raudteed reparatsioonikomisjoni ning tema peakomissari kontrolli alla.

Dawesi plaani järele pidi Saksamaa lähema 5 aasta sees reparatsioonimakse järgmises järjekorras maksma:

1924-25. a. —	1000	miljoni	kuldmarka
1925-26. a. —	1220	"	"
1926-27. a. —	1200	"	"
1927-28. a. —	1750	"	"
1928-29. a. —	2500	"	"

1928-29. a. oli Dawesi plaani järele esimene normaalne maksuaasta ja siit peale pidi Saksamaa iga aasta 2500 milj. marka maksma.

Dawesi plaan oli selleks wärawaks, mille kaudu Ameerika kapital Saksamaale tungima ja Saksamaa majandust oma mõju alla kiskuma hakkas. Loomulik on, et Saksamaa sõjas-kurnatud majandus neid hiiglamakse maksta ei suutnud. Seepärast näeme Saksamaad wäljamaal riiklisi laene tegewat, kus pealaenuandjaks on Ameerika Ühisriigid. Kuid Ühisriikide kapital ei lepi mitte ainult riiklikkude laenudegaga, waid tungib Saksamaa majandusesse aktsiate ostmise ja teiste operatsioonide teel, mille tagajärjel suur osa saksa tööstusest Ühisriikide kapitali walitsuse alla

läheb. Kui suur oli Ühisriikide kapitali wool Saksamaale, näitawad järgmised arwud.

Wäliskapitalide sissewedu Saksamaale (miljonites markades):

Aasta	Riikliste laenude näol	Muul wiisil (aktsiate, liikuwate wahend. jne ostmine)	Kokku
1924-25. a. . .	800	64	864
1925-26. a. . .	1320	2610	3930
1926-27. a. . .	1770	820	2590
1927-28. a. . .	1660	2970	4630
1928-28. a. (mitte täiestitüpsedarwud)	1560	2960	4520
Kokku . .	7110	9424	16534

Nagu näeme, sünnitas wäliskapitali sissewedu 5 aasta sees õige auwäärilise summa: kuusteist ja pool miljardit marka, sellest ligi üheksa ja pool miljardit mitte laenude, waid aktsiate, obligatsioonide, liikumata waranduste ostmise jne teel. Kui sellest 9,5 miljardist reekspordi maha arwame, jääb järele ikkagi 7720 miljoniline summa, millest suurem osa saksa tööstusesse on woolanud. Kuna riiklistest laenudest osa on wõtnud ka teised Euroopa riigid, olgugi, et ka siin Ühisriikide kapital tähtsamat osa etendab, siis mängib wiimane majanduslikes laenudes täiesti peaosa, ja on oma wõimu alla wõtnud õige palju saksa tööstusharusid.

Youngi plaan

Kui Dawesi plaani rewideerimise põhjusi waatame, siis näeme, et Saksamaa pealüpsja — Prantsusmaa — suuresti wõlgadesse oli sattunud. Peale selle anti suured summad sõja läbi purustatud Põhja-Prantsusmaa uuesti kordaseadmiseks. Kõigi nende summade kohta trööstis prantsuse walitsus prantslasi sellega, et Saksamaa need maksuma peab. Am. Ühisriikidega tehtud laenulepingu järele pidi Prantsusmaa 1. septembriks 1929 Ühisriikidele suure summa — ligi 400 milj. dollarit — maksuma. Selleks ajaks tahtis Prantsusmaa Saksamaa käest suuremat sum-

See rikkalik wäliskapitalide sissewedu andis Saksamaale mõneks ajaks wõimaluse Dawesi plaani järele reparatsioonimakse maksta, ilma et margakurs selle all oleks kannatanud. Teisi wäliswaluuta allikaid Saksamaal ju ka ei olnudki. Versailles rahulepingu järele kaotas ta kõik oma wäljaspool Saksamaad olewad kapitalid, ^{9/10} oma kaubalaewastikust, mis ka üheks waluuta teenimise allikaks oli, ja kõige aja on ta wäliskaubanduse balans tugevasti passiwne olnud. Kuid wäliskapitalide sisseweol on oma piirid, ja igawesti Saksamaa sel teel wäliswaluutat ammutada ei wõi. Ei tule ju wäliskapital Saksamaale sugugi mitte sakslaste ilusate silmade pärast, waid selleks, et siin rohkem kasu saada. See kasu aga suurendab edaspidi omakorda kapitalide wäljawoolamist Saksamaalt ja wõib margakursi wäga tääbarasse seisukorda wia.

Et seesugune olukord kaua kesta ei wõi, sellest sai saksa kodanlus wäga hästi aru ja nõudis kõige aja reparatsiooniküsimuse ümberwaatamist. Muidugi ei rehkendanud wõitnud riigid selles asjas Saksamaaga, ja saksa kodanlusel oleks tulnud kaua oodata, kui mitte wõitnud riikide eneste hulgas püüdeid nähtawale poleks tulnud, kes samati Dawesi plaani ümberwaatamist nõudsid.

mat saada. Peale selle tahtis prantsuse kodanlus üldsumma kindlaks teha, mis ta Saksamaa käest saada wõib, oma wõlatasumist Ameerikaga kokku kólastada. Nende põhjuste pärast oli Prantsusmaa nõus 1928. a. sügisel Dawesi plaani rewideerimise alla wõtma.

Ka Am. Ühisriikide huwid nõudsid Dawesi plaani rewideerimist. Ühisriikide kapitalistid, ja eriti rahakuningas Morgan, olid terve Euroopa laenuusaldajad. Peale Dawesi plaani wastuwõtmist oli Ühisriikide kapital laia lainena ka Saksamaale tunginud. Seepärast oli Ühisriikide kapital sellest huwitatud, et

1) Saksamaa seisukord sedawõrd kindluneks, et margakursi langemine ja riiklise pankroti võimalus oleks miinimumini wiidud ja Saksamaa wõiks temale antud laenude eest korralikult protsente maksta; 2) et Prantsusmaa, Inglismaa, Itaalia j.t. korralikult wõlaprotsente ja wõlga ennast tagasi maksaksid. Kuna need wiimased aga püüdsid näidata, et ainult sel määral suudawad oma wõlga Ühisriikidele tasuda, mil määral nad ise Saksamaa käest makse saawad, siis oli Ühisriikide kapitali huwides mitte ainult Saksamaad majandusliste waputuste wastu kindlustada, waid teda ka korralikult reparatsioonimakse maksma sundida, mida Dawesi plaan küllaldaselt määral ei kindlustanud. Seepärast oli ka Ühisriikide kapital nõus wiimast rewideerima.

Inglismaa kapital kannatas Saksamaa tööstussaaduste wõistluse all. Dawesi plaan võimaldas Saksamaale suurt osa reparatsioonimaksudest natuuras, kaupadega, maksta. Eriti suurel määral wedas Saksamaa wälja kiwisütt: Prantsusmaale 1928. a. 4,6 milj. tonni, koksi 3,7 milj. tonni; Itaaliasse 4,5 milj. tonni. Inglismaale wedas ta aga wabrikusaadusi, mis ta reparatsioonimaksudeks arwas. Selles nägi Inglismaa saksa wäliskaubanduse kunstlikku ergutamist ja püüdis Saksamaa wõistlusele lõppu teha. See oli peaaesjalikult põhjuseks, mispärast Inglismaa Dawesi plaani rewideerimisega nõusse jäi.

Itaalia leidis, et temale Versailles rahulepinguga üldse ülekohtu oli tehtud. Reparatsioonimaksudest sai ta 10%, mida fashistide arwates üleliigagi wähe oli. Itaalia kodanlus nõudis seepärast reparatsioonimaksude jagamise ümberwaatamist.

Seesugused olid need huwid, mille pinnal 22. sept. 1928. a. otsustati ekspertide komitee kokku kutsuda, et reparatsiooniküsimust läbi waadata ja uut plaani wäja töötada. Konwerents (ametlik nimetus: ekspertide komitee) astus kokku Pariisis 11. weebruaril 1929. a. Ühisriikide walitsus ametlikult konwerentsist osa ei wõtnud; Ühisriikide wa-

litsuse esindaja asemel olid kaks Ühisriikide pangameest — rahakuningas Morgan ja tema pangasüsteemi kuuluw pangapidaja Owen Young. Young waliti konwerentsi esimeheks ja tema ning Morgani juhatusel algas konwerents uut plaani kokku seadma.

Konwerentsil pörkasid mitmesuguste maade kapitalistid oma mitmesuguste huwidega wastamisi. Ajuti läksid wastuolud nii terawaks, et konwerents kord juba ilma igasuguse tagajärjeta katkema pidi, ja paistis, nagu ei tuleks nende huwide kokkulepitamisest midagi wälja. Tähtsamat osa etendasid muidugi Ühisriikide „ekspertid“ Morgan ja Young, kes konwerentsi oma huwide kohaselt püüdsid juhtida. Lõpuks wõetigi ameeriklaste plaan („Youngi plaan“) wastu, millele mitmesuguseid parandusi juure tehti ja lõpuks 7. juulil 1929. a. ekspertide poolt alla kirjutati.

Youngi plaan määrab kindlaks Saksamaa reparatsioonimaksu suuruse ja tähtsajad. Maksu suuruse on aastate järele mitmesugune. Maksta tuleb kuni 1988. aastani. 1930-31. a. on maksu summa 1707,9 milj. marka. Siit peale hakkab ta wäheaaawal tõusma kuni 1965-66. a. oma kõrgema haripunktini on jõudnud, s.o. 2428,8 milj. margani aastas. Siit hakkab maksusumma wäheaaawal alanema, teeb 1980-81. a. wälja 1711,3 milj. marka ja langeb wiimasel, 1987-88. a., 897,8 milj. margani. Selle 58 aastaga tuleb Saksamaal maksta üldse 113 miljardit marka (millest umbes 75 miljardit Ühisriikidesse, wõitnud riikide wõlakustutamiseks läheb). Natuuras maksmist piiratakse ja lubatakse ainult esimesel 10 aastal. Esimesel aastal wõib see kuni 780 milj. margani ulatada, wäheneb siis järjekindlalt ja ei tohi 10 aasta pärast üle 300 milj. marga tõusta. Peale seda tuleb terwe maksusumma puhtrahas tasuda. Igaastane maksusumma jagatakse kahte ossa: 660 milj. marka on n.n. kaitsmatu maksuosa, mida Saksamaa paratamata Iga aasta maksma peab, waatamata selle peale, missugune ta majandusline ja rahaline seisukord on. Ülejäänud summa sünnitab n.n. kaitsstud osa, mille kohta

Saksamaa, majandusliste ja rahaliste kitsikuste puhul, kaheks aastaks võib pikendust saada. Maksude kogumiseks, väljawiimiseks ja jagamiseks luuakse rahwuswaheline pank 100 milj. dollarilise põhikapitaliga ja umbes 300 milj. dollarilise ringkäigu-kapitaliga. Reparatsioonimaksude näol on panga käes tarvitada hilglasummad, millega ta peale reparatsiooni küsimusega seotud asjade veel igasugu muid pangaoperatsioone rahwuswahelises ulatuses toimetab. Üldiselt jäi maksude jaotamisewiis wõitnud riikide wahel endiseks. Inglismaa osa taheti esialgu natukene wähendada, kuid I Haagi konwerentsil astus „sotsialistlik“ minister Snowden nii ägedalt oma kodanluse rööwkasude eest wälja, et teised riigid sunnitud olid Inglismaa nõudeid rahuldama, muidugi Saksamaa kulul.

Teisel Haagi konwerentsil, mis 1930. aasta jaanuari esimesel poolel ära peeti, tuli lõõmine kõigepealt Ameerika ja liitriikide kapitali wahel. Inglismaa ja Prantsusmaa leppisid oma wahel enam-wähem kokku ja astusid nüüd ühiselt Saksamaa rööwimise küsimustes ja Am. Ühisriikide kapitali pealetungimise wastu wälja. Üldiselt jäi Youngi plaan endiseks, ainult talle tehti mõnesugused

lisandused juure, mis Saksamaa olukorda raskemaks tegid ja Ühisriikide kapitali walitsemist Euroopas raskendawad. Kõigepealt sunniti Saksamaad tunnistama, et wõitnud riikidel õigus on Youngi plaani täitmatajätmise puhul kõiki surweabinõusid tarwitada, mis nad ise heaks arwawad, algades rahalisest surwest ja lõpetades Saksa maaalade sõjalise okupeerimisega. Edasi jäeti maksma liitriikide kontroll Saksamaa wälislaenude tegemise kohta — niikauaks kuni Saksamaa esialgu suuremad reparatsioonimaksud liitriikidele on ära maksnud. Selle kontrolli ülesandeks on tegelikult Ühisriikide kapitali walitsemisele Saksamaal takistusi teha. Ühisriikide kapital püüdis sarnase tegevuse wastu saksa riigipanga juhataja Schachti suu läbi protesteerida, kuid liitriikide kapital wiis oma nõuded läbi. Ainult niipalju sai Ameerika kapital liitlasi järelandmisele sundida, et Saksamaal luba on reparatsioonimaksudest wabasid riiklikke warandusi pantida ja müüa (Ühisriikide kapitalile muidugi).

Seesugune on üldiselt see n.n. Youngi plaan, mis Pariisis ekspertide konwerentsil wälja töötati ja augustis ning jaanuaris Haagis esialgu wastu wõeti.

Youngi plaan ja Saksamaa majanduslised wäljawaated

Selle kirjutuse ülesandeks ei ole neid rahwuswahelisi imperialistlisi wastuolusid ja konflikte waadelda, mis Youngi plaani wastuwõtmisel eriti terawal ja katmatul kujul nähtawale tulid. Siin peatame ainult ühe küsimuse juures, nimelt: mis andis Youngi plaani wastuwõtmine üksikute maade kapitalistidele? Kui wõtame Prantsusmaa, siis näeme, et see sai kindlaks määrata summad, mis Saksamaa käest iga aasta saab. See andis talle wõimaluse oma wõlamaksud Ühisriikidele ja Inglismaale Saksamaalt saadawate reparatsioonimaksude arwel ära määrata. Sellest 660 milj. m. kaitseta maksuosast, mida Saksamaa iga aasta igal tingimusel sunnitud on maksma, läheb ligi 500 milj. marka Prantsusmaale. Peale selle on

tal õigus teise osa maksude pikenduse puhul Saksamaa wõlakohustuste rahwuswahelisele rahaturule müügilelaskmist nõuda ja sellest saadud rahasummad reparatsioonimaksudena omale wõtta. Ka Am. Ühisriigid said osaliselt seda, mida tahtsid, s.o. said Youngi plaaniga Euroopas seesuguse süsteemi luua, mis neile oma wõlasummade ja nende protsentide enam-wähem korraliku kättesaamist kindlustada lubab (läheb ju 113 miljardist m., mis Saksamaa maksab, ligi 75 miljardit m. Euroopa riikide wõlana Ühisriikide kapitalistide taskusse). Peale selle saawad nad wististi asutatawas rahwuswahelises ülipangas juhtiwa osa oma kätte. On kindel, et selles ülipangas walitsemise küsimuses edaspidi veel tugewaid löõmisi tuleb

üksikute kapitalistlike maade kapitalide wahel, kuid kõige tõenäolisem on, et Ühisriikide kapital, kui kõige tugewam, selle juhtimise oma kätte kisub. Ülipangas eneses leiab ta aga organisatsiooni, mille kaudu Ameerika kapital teisi maid, eestkätt Saksamaad, veel suuremal määral oma mõju alla surub. Siiaajani pidi Ühisriikide kapital Euroopasse tungides Euroopa oma, eestkätt Inglismaa pangaorganisatsiooni tarvitama, kes sealjuures muidugi suurt wahekasu teenisid. Nüüd saab Ameerika kapital selles ülipangas enam - vähem iseseiswa organisatsiooni. Youngi plaani järele on pangal õigus Saksamaa enese maksetud reparatsioonisummadega Saksamaa tööstusettevõtete aktsiaid ja obligatsioone osta. Nii näeme, et ülipank Ühisriikide kapitali edaspidiseks saksa tööstusesse tungimiseks ära kasutada võib.

Ka Inglismaa kapital, keda see Ühisriikide kapitali aktiivsus väga rahutuks teeb, sai Youngi plaanist oma osa nimelt sellega, et Saksamaa makse naturas kitsendati ja nad 10 aasta pärast hoopis kaotatakse. Itaalia sai samati oma wõlakohustusi Ühisriikidele Saksamaalt saadawate maksude arwel kokku kõlastada. Väikestest riikidest aga ei maksa rääkida, sest nende huwisid wõeti arwesse ainult niipalju, kuipalju see suurriikidele kasulik oli.

Kuid mida sai siis Saksamaa ise? Esimesel pilgul paistab, et ka tema tuntawaid kergendusi sai: 1) Kõigepealt määrati maksu üldsumma ja maksu tähtaeg kindlaks. 2) Iga-aastane maksusumma, wõrreldes Dawesi plaaniga, wähenes. 3) Wõitnud riikide kontroll saksa majanduse üle kaotatakse. 4) Iga-aastaseid maksusumme enam majanduslistel õitseaastatel tõsta ei saa, nagu see Dawesi plaanis lubataw oli. 5) Kaudselt on see Youngi plaaniga seotud, et Prantsusmaa lubas (ainult lubas!) 1930. aastal Rheini maakonna okupeerimist lõpetada. Lõpuks võib ta tulewikus maksude wähendamist loota, sarnasel juhtumil, kui Ühisriigid oma Euroopa wõlgnikkudele wastu tulewad ja nende wõlasummasid wähendawad.

Esimesel pilgul paistawad need kergendused õige tuntawad olewat, kuid lähemal waatlemisel näeme, et palju asjaolusid olemas on, mis kõik need nähtawad kergendused enamal ehk vähemal määral likwideeriwad.

Kõigepealt, mis puutub maksude summasse, siis tunnistab saksa kodanlus nüüd ise oma allkirjaga, et kolm põlwe sakslasi kohustatud on wõitnud riikidele nende rööwmaksude hiiglasumme maksma. Edasi waatame, kas on reaalsed need maksusummad ja kas Saksamaa üldse suuteline on neid maksma, ilma oma majandust õonestamata. Meie tähendasime juba, et Saksamaal mingisuguseid muid wäliswaluuta saamise allikaid ei ole, kui oma wäliskaubanduse sarnane tõstmine, kus wäljawedu sisseweost tugewasti suurem oleks. Kas see aga praeguste tingimuste juures üldse wõimalik on? Wiimastel aastatel arenes Saksamaa wäliskaubandus järgmiselt (miljardides markades):

	Wäljawedu	Sissewedu	Sissewedu wäljaweost suurem
1927. a. . . .	10,37	13,72	3,35
1928. a. . . .	12,00	14,00	2,00
1929. a. esimesed 6 kuud	6,54	6,81	0,26

Siit näeme, et wäliskaubanduse passiivne balans küll aasta-aastalt wäheneb, kuid aktiivseks ta siiski veel siiaajani ei ole muutunud. Nii siis, siiaajani ei ole wäliskaubandus sugugi wäliswaluutat annud, waid koguni alaliselt wõtnud. Loomulikult katsutakse wiimasel ajal kõigest jõust wäliskaubandust aktiivseks muuta, kui suurel määral see aga korda läheb, on iseküsimus. Versailles rahulepingu järele kaotas Saksamaa oma asumaad ja palju teisi tooresainete turge. Järjelikult sissewedu wähendada ei saa. Jääb üle wäljawedu suurendada. Reparatsioonimaksude ja wõla protsentidena tuleb Saksamaal iga aasta 2,5—2,7 miljardit m. wäliswaluutat wälja maksta. Selleks, et sarnast summat wäliskaubandusest saada, tuleks wäljawedu 4—5 miljardi m. wõrd tõsta (sest ühes walmissaaduste wäljaweo suurenemisega peab paratamata ka

tooresaine sissewedu suurenema). Ilmaturu walmisainete mahutus on Ühisriikide kaubandusministri väljarehkenduse järele ligikaudu 40 miljardit m. suur. Tähendab, Saksamaal tuleks oma wõistlejaid $\frac{1}{3}$ wõrd terve ilmaturu tarwiduste ulatuses kõrwale tõrjuda, mis praeguse olukorra juures absoluutselt wõimata on. Puudub ju demilitariseeritud Saksamaal see soomustatud rusik, mille abil ta ühte wõi teist järelannet oma kaubanduse soodustamiseks teiste riikide käest wälja pingutada wõiks. Tal tuleb ka kõige wäiksemat majanduslist soodustust teiste riikide käest paluda ja manguda. Kuid see sõjariistadeta Saksamaa mangumine mõjub wähe teiste riikide peale. Jääb üle aina kaupade odawusega wõistlejaid ilmaturul kõrwale tõrjuda. Sisemaal nõuab see tööstuse suurendatud ratsionaliseerimist, tööliste palkade wõimatumat allasurumist ja tööpäewa äärmist pikendamist. Ilmaturul aga kutsub see ellu märulise wõidujooksu oma wõistlejatega, seega imperialistliste wastuolude suurenemise ning süwenemise. Ja kõigest sellest hoolimata ei suuda Saksamaa oma wäljawedu nii kõrgele tõsta, et sellest saadud waluutaga oma reparatsioonimakse tasuda. Jääb üle lõppude-lõpuks uus riigi wäliswõla suurendamine, uued wälislaenu, saksa tööstuseaktsiate wäliskapitalile müümine ja Saksamaa Ühisriikide kapitali asumaaks muutumise edasiarenemine.

Nägu nägime, on lähemal waatlusel see maksusumma kindlaksmääramine Youngi plaani järele palju wähem meelitataw, kui ta seda paistab olewat esimesel pilgul. Samasugune lugu on ka teiste näiliste kergendustega. Kui Youngi plaani järele wõitnud riikide kontroll Saksamaa majanduse üle kaotatakse ja majanduslistel õitseaastatel maksusummat tõsta ei saa, siis selle eest ei saa ka majandusliste kitsikusaastatel maksu maksmist seisma jätta, nagu seda wõis Dawesi plaani järele, waid 660 milj. m. tuleb Saksamaal ka ükskõik missuguse wiltsa majandusolukorra juures aastas wälja maksta. Ülejäänud summade maksmist wõib ainult kaheks aastaks

pikendada, sealjuures on wõitnud riikidel õigus nüüd osa Saksamaa maksukohustuste kommertsialiseerimist nõuda. See aga muudab Saksamaa maksukohustused samasteks rahwuswahelisteks maksukohustusteks, mida Saksamaa täpselt täitma peab, kui ta oma rahwuswahelist krediidiusaldust kaotada ei taha.

Mis puutub lõpuks maksusummade wähenemisse, selle järele kuidas Ühisriikide kapital oma Euroopa wõlgnikkude wõlasumme edaspidi wähenendada mõtleb, siis see on sama hea, kui loota „armsa jumala“ peale, kes oma taewase kassahoidja saadaks Saksamaa reparatsioonimakse lunastama.

Nii näeme, et Youngi plaan saksa majanduselule wähe roosilisi wäljawaateid pakub. Sotsiaalpoliitilises elus aga toob ta enesega paratamata kaasa klassiwastuolude ja klassiwoitluse terawnemise. Youngi plaani wäljatõtamisest ja wastuwõtmisest wõtsid aktiivselt osa suurema jao saksa kodanluse esitajad ja tema surmanitruud teenrid — sotsiaaldemokraadid. Need parteid püüawad Youngi plaanis olewaid wäikseid järelandeid selleks ära kasutada, et saksa kapitalismi seisukorda kindlustada. See Youngi plaani elluwimimine on paratamata seotud töölisteklassile, tema päewapalgale, tööpäewa pikkusele ja töölisteklassi üldisele elamistasapinnale kallaletungimisega. Ei mõtle ju saksa kodanlus ise neid reparatsioonimakse maksta, ega tule ka wäliskapital selleks Saksamaale, et tema olukorda kergendada, waid ainult selleks, et siin suuremat kasu saada. Seda kasu — nii oma kui wäliskapitalile — kui ka reparatsioonimakse peab saksa tööline walmistama. Selleks, et ilmaturul wõistelda, on waja odawaid saadusi. Odawaid saadusi wõib saada tööstuse ratsionaliseerimise ja tööliste elamistasapinna allasurumise teel. Tööstuse ratsionaliseerimisega käib kapitalistlikes korras alati kaasas tööliste ainelise olukorra halwenemine, tuhandete tööliste uulitsale heitmine ja laialdaste hulkade wiltsuse suurenemine.

Tööstuse ratsionaliseerimises on saksa kodanlus suuri „edusamme“ teinud, mida tunnistawad järgmised arwud. Kui wõtame töölise töowiljakuse 1913. a. = 100, siis oleks 1928. aastal wastawad arwud:

autobiiliitööstuses . . .	260
kaliwalmistuses	172
tsemendiwalmistuses . . .	144
rauamulla töstmises	126
sõetööstuses	125,5

Kuie meie aga selle töowiljakuse tõusuga wõrdleme töölise majanduslist seisukorda, siis näeme järgmist pilti.

Töötatöölisi oli Saksamaal keskmiselt detsembrikuudel:

1924. a. 458.000	1927. a. 1.188.000
1925. a. 1.062.000	1928. a. 1.700.000
1926. a. 1.600.000	1929. a. üle 2 milj.

Sellesse tabelisse kuuluwad ainult need töötatöölised, kes töötaoleku puhul abiraha saawad. Kuipalju aga neid on, kes ainult mõned päewad nädalas töötawad ja abiraha ei saa!

Tööpäewa pikkuse kohta puuduwad täpsed arwud, kuid nende puuduliste andmete järele, mis meil on, wõib oletada, et 8 tundi päewas töötab waewalt 10% töölisi, teistel töölistel on töönädal 52, 54, 58 ja 60 tundi. Tööpalk on küll sõjaeelse tasapinna ümber, kuid peab meeles pidama, et wõrreldes teiste eesrinna kapitalistlike maade tööpalkadega saksa töölise palk nendest kaugemale maja jäi. Peale selle suurendatakse igasuguseid kaudseid makse, mille abil peajasjaliselt reparatsioonimakse kokku korjatakse ja mida kõigepealt laialised töölisestihulgad maksuma peawad, kuna ettewõtjad ikka enam ja enam maksudest wabastatakse.

Youngi plaani wastuwõtmisega wõib edaspidi kindlasti töölise majanduslise olukorra halwenemist ja kapitali pealetungi suurenemist oodata. Osalt on see juba alganud ja algatajateks on sots.-demokraatlikud ministrid, kes sõnakuu-
lelikult oma peremehe — kapitali — käsul seadusi annawad, mille järele osa

töötatöölisi abirahast ilma jäetakse, ülejäänud osa abiraha aga töölise eneste selga weeretatakse, töölise klassiorganisatsioonid riigile kardetawaks tunnistatakse, neid pörandada alla pütatakse suruda jne. Loomulik on, et tööliseklass seda rahulikult pealt ei wõi ega taha waadata, waid ise wastukallale tungimisele asub. Wiimase aja sündmused Saksamaal näitawad seda wäga kujukalt. Kapitali pealetungimisele wastasid töölised wägewate demonstratsioonide lainega, kus werised kokkupöramised „sotsialistliku“ politseiga harilikud nähtused on. Sellele wägewale liikumislainele wastawad kodanlus ja tema sotsiaalfaschistlikud teenrid uute surwabinoodega. Nõukogude Liidu wastane hoogtöö saksa kodanlises ja „sotsialistlikes“ ajakirjanduses wiimasel ajal on üheks ettewalmistuseks kommunistlike partei keeluseadusele ja rewolutsiooniliste tööliseorganisatsioonide purustamisele. Kuid mida wihasemalt sotsid kommunistidele ja tööliseklassile hammastega kõrisse püüawad karata, mida snam sotsiaalfaschism kapitali ees weriseid kannuseid püüab teenida, seda ennem saawad nende tõsisest näost aru need töölisestihulgad, kes weel sots.-dem. partei järel lähewad, seda kiiremini läheb sots.-dem. mõjust wabanemise protsess töölise hulgas. Saksa kommunistiline partei, kes juba teatud wõitluskogemustega warustatud, kes wabanenud pahempoolsetest sõnadest tegijatest ja parempoolsetest oportunistidest, wõidab tööliseklassi enamuse ja wiib ta uutele suurtele rewolutsioonilistele wõitlustele. See wõitlus, mida näeme praegu, on ainult nende suurte wõitluste algus. Youngi plaaniga tööliseklassile peale pandud press saab suurenema ühes majanduslise kriisi laienemisega. Nendest tulewastest suurtest wõitlustest tuleb Saksa tööliseklass, waatamata kodanluse ja sotsiaal-faschistide terrori peale, lõppude-lõpuks siiski wõitjana välja.

A. H.

Kapitalismi kriis

„Meie oleme tsüklilise majanduslise kriisi tunnistajateks, mis sõjajärelse kapitalismi arenemise kolmandama ajajärgu tingimistes juba väga sügaw on ja mis, kogu kapitalistlist ilma oma alla wõttes, kapitalismi ajaloos kõige suuremaks majanduslikeks kriisiks saab.“

Nii kirjutas Ameerika Ühisriikide kompartei poliitbüroo hiljuti oma resolutsioonis praeguse majanduslise seisukorra kohta. „Kõige suurem majandusline kriis kapitalismi ajaloos“ — nii hindab kompartei seda kriisi, mis sügisel Ameerika Ühisriikides awalikuks tuli, nüüd ikka laiemaks ja sügawamaks muutub ja praegu juba üleilmseks kriisiks saamas on.

Peatame siin lühidalt mõne sõnaga selle majanduslise seisukorra juures, mis wilmasel paaril aastal Am. Ühisriikides walitses. Seal oli nähtaw majandusline tõus, ja see oli niiwõrd suur, et just selle tagajärjel rahwuswahelised sotsid hakkasidki „organiseeritud kapitalismi“ jutlustama, mida ka mõned äraeksinud kommunistid hakkasid uskuma. See majandusline tõus peegeldus kõige enam New-Yorgi börsel, kus kõikide Ameerika wäärtpaberite (aktsiate jne) hinnad väga tuntawalt tõusid. 20 kõige suurema ja mõjuwama ettevõtte aktsiate kursi muutumine annab näit. järgmise pildi (üldse noteerib New-Yorgi börs aga enam kui 1700 aktsiat):

	jaanuaris	aprillis	juulis	oktoobr.
1926. a.	—	140,3	153,0	159,7
1927. a.	155,2	160,7	168,1	198,3
1928. a.	203,3	209,3	208,2	240,0

1928. a. nowembri algul olid uue presidendi walimised. Et presidendi walimisi uue tööstuse tõusuga seoti, et uueks presidendiks just tööstuse organiseermise ja arendamise alal kuulsaks saanud Hoover pidi saama, siis kuulutati Am. Ühisriikidele veel suuremat õitseajajärku ette. Hooveri walimistega pidi tõsiselt see ajajärk algama, mida ameeriklased „prosperity“ (õitseage) nimetawad.

Presidendi walimise ajal ja hiljem tõusid aktsiad weelgi. Kui arwesse wõtta, et kõik Ühisriikide kapitalistid, kapitalistikesed, ärimehed, spekulandid jne Hooveri presidendiks walimisega tõsise õitseaja algust ootasid, kui arwesse wõtta, et kõik ärid, ettevõtted jne oma aktsiate pealt suurt sissetulekut kuulutasid, kui arwesse wõtta, et kõik wabrikandid ja tehaste omanikud endile Hooveri walitsuselt suuri ja laialisi tellimisi lootsid — siis on arusaadaw, miks kõik, kellel natukenegi kapitali oli, ruttasid üksteise wõidu aktsiaid otsma, et suurest tulewasest sissetulekust mitte ilma jääda. Nii tõusidki aktsiad 1928. aasta teisel poolel:

juulis	208,2	oktoobris	240,0
augustis	216,8	nowembris	255,2
septembris	240,4	detsembris	290,8

1929. a. kestis aktsiate tõus börsel edasi. Mitte miljonilised, waid miljardilised warandused mahutati aktsiatesse, sest nende sissetulekut peeti kõige kindlamaks ja kõige kasulikumaks. Kellel selleks oma raha ei jatkanud, see laenas teistelt. Nagu aktsiate kursid, nii tõusid ka wastawad börsede laenud 1926. a. peale järgmiselt (miljonites dollarites):

	jaanuaris	aprillis	juulis	oktoobr.
1926. a.	—	2836	2998	3111
1927. a.	3139	3341	3642	3946
1928. a.	4420	4908	4837	5880
1929. a.	6735	6775	7474	8549

1922. a. oli Am. Ühisriikides kaks miljoni aktsiaomanikku, 1929. a. aga terwelt 17 miljoni. Kui siin meelde tuletada, kuidas aktsiatega sahkerdamine ja spekulatsioon börsel sünnib, siis saab selgeks, mis niisuguste aktsiaomanikkude merega sünnib, kui aktsiate kursid börsel uperkuute lõowad.¹⁾

¹⁾ Käesolewa kriisi põhjus ehk alustingimine ei seisa muidugi mitte börsespaanikas, waid wastupidi: börses seisukord on tingitud tööstusest ja üldse kogu majanduse seisukor-
rast. Siin kirjeldame börsespaanikat pikemalt selleks, et selgemat pilti anda demokraatlikust

Kuna Am. Ühisriikide majanduslist seisukorda täiesti kõikumatuks peeti, siis arenes spekulatsioon ja mängimine börsel omasoodu automaatselt edasi. Kõik ostsid aktsiad. New-Yorki woolas raha igast maailmakaarest. Inglismaalt rändas kuld Ameerikasse, sest seal paistis suur sissetulek nii käegakatsutawalt kindel olewat. Macdonaldi walitsusel (Inglismaal) oli tõsist tegetmist, et kuidagi katsuda paisu ette panna sellele kulla ärawoolule. Niisamasugune asi sündis ka Prantsusmaal. Ka Pariisi börselt hakkas kuld New-Yorki rändama. Niisama sündis ka paljudes teistes riikides. Kõik, kes laisad polnud, ruttasid Ameerika aktsiaid muretsema, et natukenegi osa saada sellest „prosperity'st“, mida Hooveri walitsus pidi Ameerikale andma.

kapitalismist (Ameerika olla aga demokraatia eeskuju) ja sellest, kuidas kapitalismi kroonimata walitsejad kõige demokraatlikuma riigikorra abil ja kaudu miljonite ja miljonite wäikeste eraomanikkude ehk rahakogujate (ka tööliste raha, kui töölised omale aktsiaid ostawad; seda teewad Ameerika töölised aga tihti) waranduse oma kukrutesse ümber saherdawad. See selgitab ühtlasi ka „organiseeritud kapitalismi“ tõsist nägu. Et asi selgem oleks, kirjeldame lühidalt börsel mängimist.

Kõige harilikum ja „moodsam“ mängimine börsel sünnib nimetatud tõusmise ehk langemise peale. See börsemäng seisab selles, et leping tehakse, mille järele üks lepinguosaline kohustab end teise poole käest mõne aja pärast (näit. kuu aja pärast lepingu tegemist) aktsiaid lepingus kindlaks määratud hinnaga ostma. Kui see hind lepingu tegemise aja hinnast madalam on, siis sünnib n.n. mäng kursi langemise (baisse) peale; kui lepingus kindlaks määratud hind lepingu tegemise aja hinnast kõrgem on, siis on mäng tõusmise (hausse) peale. Arusaadaw, et suured kapitalistid ja aktsiate peremehed wõiwad teatud tingimistel aktsiate kursi kõigutada, seda langetada ehk kõrgemale tõsta, kas lihtsalt sellega, et nad ise suure hulga aktsiaid turule müürtle wiskawad (siis sünnib langemine, sest pakkumine on suur) wõi et nad ise oma agentide läbi aktsiaid suurel hulgal kokku ostawad (siis sünnib suure nõudmise tagajärjel kursside tõus). Hooveri walimiste ajal, näit., mängisid suured börselukingad langemise peale, kuna „igapäewased“ aktsiaomanikud (wäikesed kapitalistikesed) kursi tõusmise peale mängisid, mille tagajärjeks oli, et terwed suured hulgad wäiksemaid kapitalistisid pankrotti jäid ja oma waranduse kõik suurtele kaotasid.

1929. a. septembri algul tõusid aktsiate hinnad New-Yorgi börsel ennenägemata kõrgusele. Kui 1923. a. hindasid 100 peale arwata, siis olid need kursid wiimastel aastatel nii, nagu käesolewa kirjatüki algul tähendasime: 1926. a. aprillis — 140,3 ja 1928. a. detsembris — 290,8. 1929. a. 3. septembril tõusis see kurs aga — 381,17 — peale; see oli kõige kõrgem punkt, milleni aktsiad New-Yorgi börsel tõusid. Kuid siis ei teadnud weel ükski harilik börsemängija, et kõik suured kapitalistid ja börses tegelikud walitsejad oma käes olwad aktsiaid olid pisitasa juba ära müünud. Septembri esimestel päewadel pääses New-Yorgi börsemängijate seas kuulujutt laiali, et tööstuses olla suurem kitsikus tulemas; teati isegi kindlasti tõendada, et tulla osaline pankrott, mille tagajärjel keegi börsespetsialist aktsiate hindade langemist na' umbes 60 punkti wõrd ette kuulutas. Selle tagajärg oli, et 5. septembril aktsiate hind enam kui 11 punkti langes, nimelt — 369,8 — peale. See tähendab, et kui keegi selleks päewaks oli mänginud, näit., 389,8 peale, siis kaotas ta iga aktsia pealt terwelt 20 dollarit; kui ta oma lepinguga oli mänginud, näit., 10.000 aktsia peale, siis kaotas ta korraga 200.000 dollarit.

See päew — 5. september — jääb „musta neljapäewa“ nime all New-Yorgi börses ajaloosse. See oli arenewa kriisi esimene pöritus börsel. Kuid siis ei suutnud weel keegi uskuda, et asi „hulluks“ läheb. Seda „musta neljapäewa“ peeti lihtsalt mingisuguseks „arusaamatuseks“, segaduseks, kurjade tegelaste tembutuseks, ja järgmisel päewal toibus börsespublikum ning aktsiate hind kerkis 376,3 peale (s.o. 6: IX). Kuid kord tekkinud teated ning kuulused ei tahtnud börselt taganeda. Suust suhu teati rääkida, et tööstuse seisukord ikkagi hiilgaw pole, et tellimistega olla asi halb jne. 20. septembril langes aktsiate kurs — 362,0 — peale. Kui samadel päewadel ka Euroopas mõnel börsel närwilikkust tundus, kui ka Berliini börsel paanika sündis, siis kajastus see jalamaid ka New-Yorgis. 24. sep-

tembril langes kurss weel umbes 10 punkti ja oli — 352,6.

Meie nimetasime juba, et New-Yorgi börsele kulda ja raha igast maailmakaarest kokku woolama hakkas. Eriti ähwardawaks läks see Londonile. Macdonaldi walitsus otsis teesid, kuidas sellele kullawoolule piiri panna. Et seda kuidagi takistada, oli Macdonaldi „tõrahwa“-walitsus sunnitud oma riigipanga holuprotsenti $5\frac{1}{2}\%$ pealt $6\frac{1}{2}\%$ peale tõstma. See protsendi tõstmine sündis Londonis 26. septembril (1929. aastal). Järgmisel päewal (27. IX) langes aktsiate kurss New-Yorgis weel 8 punkti wörd ja oli — 344,3.

Kui sellele kõikumisele jällegi „kindlad teated“ järgnesid, et Inglismaa walitsus weelgi kawatseb mitmesuguseid samme astuda, et oma raha ja kulda New-Yorgist uuesti „kodumaale“ tagasi mobiliseerida, siis andis see kursi kõikumisele New-Yorgis uue tõuke. Kõik, kel kuskilgi südamesopis mingisuguseid kahtlusi oli oma käes olewate aktsiate kindluse kohta, ruttasid neid kohe börsel ära müüma. Kursid langesid weelgi ja olid:

3. oktoobril 1929 . . .	329,9
4. „ „ . . .	325,2

Siis järgnes paarinädaline hingetõmbus, puhkus. Suured börsekuningad ruttasid teatama, et asi olla kõik ikkagi „korras“ ning rahustasid miljoniilisi aktsiaomanikkude hulki. Kuid puhkus ei kestnud kaua. See oli wast ainult waikus enne suurt tormi. Kahe nädala pärast tegid kursid New-Yorgis järgmisi uperkuute:

19. okt. 1929	323,9	24. okt. 1929	299,5
21. „ „	320,9	25. „ „	301,2
22. „ „	326,5	26. „ „	298,9
23. „ „	305,8	28. „ „	260,6

Toodud andmetes on juba mitu „musta“ päewa (23. X — „must kesk-nädal“, 24. X — „must neljapäew“ teist korda, 28. X — „must esmaspäew“). 28. oktoobril kaotasid aktsionäärid börsel oma aktsiatega umbes 14 miljardi dollarit. Kuid järgmisel päewal kestis pöörane paanika edasi, sest

kõik ruttasid oma kahjutoowaid aktsiaid börsel müüa pakkuma, kuna ostjaid peaaegu polnudki. 29. oktoobril oli kurss — 230 —, s.o. langes weelgi 30 punkti. Ühelainsamal päewal müüdi börsel 25 miljonit aktsiat ära. Kahe päewaga kaotasid aktsiaomanikud 25 miljardi dollarit. Tuhanded ja miljonid pisikesed aktsionäärid jäid oma warandusest ilma. 25 miljardi dollarit kadus paari päewaga nagu õhku ära. (25 miljardi dollarit on umbes 4 korda niipalju kui kogu Nõukogude Liidu aastane eelarwe.)

Walitsus ja suured börsekuningad püüdsid wahele segada. Nad otsisid ise aktsiaid üles, et paanikat püüda natukenegi wähendada, sest see ähwardas juba üleliigi suureks minna. 29. oktoober, mis „musta teisipäewana“ New-Yorgi börse ajaloose jäi, wiis mitmed ja mitmed kapitalistid ja kapitalistikeseid hullumeelsuseni. Kodanlusele ähwardasid kõik päewad mustadeks saada. Sellepärast astusidki suured kapitalijäraad wahele. Samal ajal sai teatawaks, et Ameerika Ühisriikide walitsus oma pankade hoiuprotsendi 6% pealt 5% peale alandab. Selle sammuga taheti pankrotti jääwate ehk kitsikust tundwate kapitalistikeste seisukorda wähegi kergenda, neile wõimalust anda kergematel tingimistel laenu saada.¹⁾ Kõikide nende abinõude tagajärjel tõusid aktsiate kursid järgmistel päewadel börsel järgmiselt:

30. oktoobril	258,5
31. „ „	278,51

Morgani, Rockefelleri, Hooveri ja t. sammud aitasid. Kursid kohenesid. Kuid paanika börsel ei kadunud. Wast ehk wastupidi: paanika muutus weel suuremaks. Kõik, kes paar päewa tagasi oma aktsiad olid kabuhirmus ära müü nud, kitkusid nüüd juuksekarwu, sest nüüd nägid nad, et nad ei oleks mitte pidanud oma aktsiaid müüma, waid oleks pidanud uusi ostma! On ju päewa-

¹⁾ See hoiuprotsendi alandamine pidi ühtlasi ka aktsiate kurssi tõstma. Kuidas ja miks — selle juures meie siin ruumi puudusel ei peata.

selge, et see, kes 29. oktoobril, näit., 230 miljoni eest oleks aktsiaid ostnud, oleks wõinud neid 31. oktoobril 278,5 miljoni eest ära müüa ja oleks paari päewaga ligi poolsada miljonit „teenida“ wõinud. Arusaadaw, et siin inimesed nõrgameelseks läksid. Arusaadaw, et siin börse pisemad mängijad tõesti hullumeelseks aeti. Arusaadaw, miks sarnase paanika ajal ühelainsamal nädalal terwelt kuus (6) suuremat kapitalisti, kes pankrotti jäid, end ära tapsid. New-Yorgi börsel sündisid niisugused mürglid, et börse kolmeks päewaks kinni pandi.

Kui börse uuesti lahti tehti, hakkas mäng uuesti. Paanika arenes siis nii:

4. now. . . 257,68	11. now. . . 220,4
6. " . . 232,13	12. " . . 209,7
7. " . . 238,19	13. " . . 198,7
8. " . . 236,5	(teiste andmete järele — 182,48).

Wähem kui poolteise kuu kestwusel langesid aktsiate hinnad 50%. 17 miljoni aktsionääri warandusest kadus terwelt pool ära, nagu poleks seda üldse olnudki.

Wiimases aktsiakursside surmasõlmede tabelis näeme jällegi muutusi, mis aktsiaomanikke, kes weel pankrotti ei jäänud, tingimata nüüd paljaks pidi rõõwima. Kui oktoobri lõpul kursid wäga tuntawalt tõusid ja kui siis paljudki börsel mängijad wast ehk arwama hakkasid, et keeristeag on möödumas, ning uuesti ruttasid omale aktsiaid ostma ehk nende peale uusi lepinguid tegema, mängides tõusmise peale, siis kaotasid nad nüüd weel selle wiimasegi kapitalinatukese, mis kellegil neist oli järele jäänud. Need, kes 31. oktoobrini polnud weel pankrotti jäänud ja ikka weel börsemängus wastu pidasid, pidid tingimata saama põrmuks tehtud nowembri 12-ks, 13-ks, 14-ks kuupäewaks. Siis teatasid telegrammid New-Yorgist, et nowembri keskel ühelainsamal päewal, kui börse ainult kolm tundi lahti oli, ligi 8 miljonit aktsiat (täpselt 7.700.000) ära müüdi.

Ja alles nüüd saab maailm teada (see teade ilmus telegrammina New-Yorgist

16. jaanuaril), et Morgan oli selle börsekriisi ajal terwe rea suurte ettewõtetega lepingu teinud, mille järele ta hinnas langewad aktsiad kokku ostis. See tähendab, et Morgan ja Ko. ostis oma agentide ja börsemaklerite kaudu pool muidu need aktsiad kokku, mis pankrotti jäänud aktsiaomanikud börsel kabuhirmus üksteise wõidu ruttasid ära müüa. Ja nüüd, tagantjärele, on alles näha, et kõik 17 miljoni Ameerika aktsiaomanikku, ükskõik missuguses maailma nurgakeses need omanikud asusid ja ükskõik kelle kaudu nad oma aktsiatega börsel mängisid, ainult piskesteks mängukannideks olid Morgani, Rockefelleri ja teiste suurkapitalistliste rööwliite käes. Nüüd alles näeme, et peale nowembrikuus olnud langemist, kui igapäew miljonid ja miljonid aktsiad börsel poolmuidu nende masuurikate kätte läksid, aktsiate kursid enam vähem kindlamaks jäid. Peale nowembrit New-Yorgi börsel kurside suurt langemist enam pole olnud. Niisugune on see ülistatud Ameerika demokraatia, mida kodanluse „targad“ ja „õpetatud“ mehed ning naised kogu maailmale eeskujuks seawad. Niisugune on see „organiseeritud kapitalism“, mida sotsid tahawad kogu maakeral maksma panna ja millest nad majanduslist rahu ja poliitilist õnnistust töotawad!

Meie kirjeldasime siin seda börsepaanikat pikemalt ja peatasime üksikasjade juures meelega sellepärast, et just demokraatia ja n.n. organiseeritud kapitalismi tõsist sisu päewawalgele tuua. Kõik see, mis siin kirjeldasime, näitab, kuidas kapitali suurrööwliid oma pisemaid klassiwendi kõige demokraatlikuma riigikorra abil halastamatalt paljaks rööwiwad. Need suurrööwikud laisewad miljonisi ja miljonisi pisemaid kapitalistikesi warandust koguda, laisewad wäikeeraomanduse hulki suurel määral tekkida, ja siis . . . kui selleks paras silmapilk on, pühitakse kõik see „rämps“ ühekorraga ära, siis läheb kõik see aastate jooksul kaswanud ühiskonna „rasw“ ja „koor“ suurte kapitalistide kätte. Nii tehakse seda Ameerikas

järjekindlalt selle järele, kuidas demokraatia jõuab uut „koorekihti“ üles kasvatada.¹⁾

Käesolewal juhtumil tähendab niisugune demokraatia aga veel midagi muud. Käesolewal juhtumil tähendab see veel seda, et kõik need raskused, mis tööstuse kriis kodanlusele ette weeretab, saavad demokraatliku riigiaparadi abil eestkätt väikeste eraomanikkude õlgadele weeretatud. Käesolewal juhtumil olid nimetatud 17 miljonit aktsionääri nendeks patuoinasteks, kes kriisile esimestena ohvriks toodi. See väiksemate eraomanikkude lai meri on selleks puhvriks, mis suurrkodanlusel peab aitama kriisi üle elada ja kodanlisel korral ikkagi alles jääda. Niisugune on demokraatia tõsine majandusline nägu.

Tõsi küll, ka suured kapitali-masuurikad kaotasid selles börsepöörises. Rockefeller olla kaotanud, näit., ühe päewaga üksi pool miljardi dollarit. Kuid mis tähendab Rockefellerile pool miljardi, Rockefellerile, kelle terasetrust üksi malmi, rauda ja terast rohkem walmistab, kui kogu Inglismaa ja Prantsusmaa kokku! Rockefeller, Morgan ja teised sarnased kaotasid natuke ne, miljonid ning miljonid aktsionäärid kaotasid aga kõik. Ja just sellepärast, et wiimased kõik kaotasid, said Rockefeller ja teised osalise kaotamise juure jääda.

Kõik see, mis meie senini kirjeldasime, ei selgitanud aga siiski mitte kriisi ennast. Kõik see, mis senini kirjeldasime, näitas ainult kriisi välispidist nägu, kriisi awaldust börsel, kriisi pealiskaudset näilikkust. Kõik kirjeldatud aktsiate surmasõlmed börsel polnud mitte kriisi põhjuseks. Asi on wastupidid õige: need surmasõlmed olid ise kriisi tagajärjedeks.

¹⁾ Lugejale, keda see kapitalistliste suur-röowlite manöwerdamine huwitab, soowitame Upton Sinclairi juttu „Rahawahetajad“ (Money Changers), mis ühte seesugust rööwkäiku elawates piltides — tõetruult — kirjeldab.

Toim.

Et majanduses, eestkätt suurtööstuses, kriis on walmimas, seda teadsid Morgan, Rockefeller, Ford ja teised säärased juba ammu enne börsepaanikat. Nad teadsid seda selle lihtsa asjaolu järele, et suurtööstus ju täielikult nende meelewalla all on. Nad teadsid ju täpselt, kuipalju neil tellimisi ja tööd on, kuipalju neil ladudes kaupsid seismas on, kuipalju nad lähemas tulewikus müüa suudawad, kuipalju nad walmistama peawad jne, jne. Kõike seda teadsid nad hästi juba 1929 aasta suwel. Nad tundsid oma kukrute peal otsekohe, et kriis on tulemas. Sellepärast müüsidki nad pisitasa peaaegu kõik oma käes olevad aktsiad kerge-meelsetele börsel mängijatele, kes nii trult Hooveri „prosperity'sse“ uskusid, aegsasti ära, kui aktsiate hinnad kõige kõrgemad olid.

Terase walmistamise indeks 1929. a. teisel poolel oli Ameerika Ühisriikides: juunis — 131,6, juulis — 130,8, augustis — 120,2, septembris — 117,1, oktoobris — 104,5. Autode walmistus oli (Kanada ka hulka arwatud): mais — 636 tuhat autot, juunis — 567 tuhat, juulis — 518 t., augustis — 513 t., septembris — 429 t., oktoobris — umbes 400 tuhat. Ühisriikide walitsuse kaubandus-osakonna andmete järele oli kaupade tagawarade seisukord (kui 1922-23. aasta seisukorra indeksi 100-ks arwata): juunis — 119, juulis — 121, augustis — 126, septembris — 139, oktoobris — 153.

1929. aasta teisel poolel sündis kogu Ameerika suurtööstuses järsk tagasimineku. Turu ei suutnud enam niipalju kaupsid osta, kui kapitalistid neid walmistasid. Kapitalistid püüdsid küll oma kaupsid alatasa odawamaks teha, et neid siis ehk rohkem ostetakse, kuid ka see ei aidanud. Börsel kirjeldatud paanikas, kokkuwarisemises, miljonite ja miljonite aktsionääride pankrottijäämises awalduski see kriis, mis alles hiljem teatawaks sai ja mida kapitalistid ise püüdsid wiimase võimaluseni warjata. Ja, nad warjasid seda wiimase võimaluseni; nad warjasid seda iga abinõuga. Nad warjasid seda ka sellega, et kunst-

likult iseendile „tellimisi“ andsid ja välisilmale näitasid, nagu oleks kõik korras, nagu oleks see paanika, mis börsel peale hakkas, ainult sügise hooaja tagajärg, nagu oleks kõik see ainult pisikene hooajaline väärtus tööstuses. Suur raudteede-trust andis suuri „töösid“ suurele terasetrustile. Kuid nimetatud suure raudteetrusti peremees on Morgan ja nimetatud suure terasetrusti peremees on ka seesama Morgan, ning antud „tööd“ ja „tellimised“ olid ainult selleks mõeldud, et igapäewastele inimestele natukene prügi silma ajada ja suure suuga seletada, nagu oleks „kõik korras“.

Suurt kasu taga ajades, wõisteldes teiste kapitalistide vastu, wõisteldes rahwuswahelisel turul, püüdes oma kaupsid wilmase wõimaluseni odawaks teha, et ikka rohkem ostjaid leida ja kasel teel katsuda ähwardawast kriisist üle saada, püüdsid kõige rohkem just Ameerika kapitalistid oma tööstust ratsionaliseerida. Selle ratsionaliseerimise kohta räägiwad nad praegu ise järgmisi fakte. Ratsionaliseeritud tööstuses tõrjub neil üks aurulabidas 500 rauakaewanduse töölisi välja; ratsionaliseeritud malmi walmistuses teewad nüüd 7 töölisi niisama palju tööd, nagu kümne aasta eest 60 töölisi; malmi laadimise juures teewad nüüd 2 töölisi niisama palju tööd, kui waremalt 128 töölisi; 30 inimest teewad nüüd uutel masinatel niisama palju tööd, nagu ennem 220 inimest wanadel masinatel jne, jne.

Kuid see tähendab seda, et kapitalistlikult ratsionaliseeritud tööstus kaupsid veel suuremal hulgal turule paiskab kui senini ja seega käesolewat kriisi veel enam suurendab, sest et töölise palgad peaaegu sugugi ei tõuse (tööline rohkem osta ei suuda, kuid kapitalist pakub turul kaupa mitu korda enam). See tähendab aga ka veel seda, et kapitalistlik ratsionaliseerimine suure hulga töölisi wabriku wärawa taha heidab. Niiwiisi ei saa tööstuse ratsionaliseerimine kapitalistlikes riigis mitte ainult tööstuse seisukorra halwendajaks, waid ka üheks kriisi teguriks. Kriis iseene-

sest sunnib kapitalismi tööstust aga veel rohkem ratsionaliseerima, mis kapitalismi wastuolusid seda enam ja enam terawamaks ajab, kuni need terawusest hiljem ehk warem rewolutsiooniks ja klassisõjaks lahti puhkewad.

Kuidas mõtleb Ameerika kodanlus kriisist üle saada? Hoover on pidanud terve rea igasuguseid nõupidamisi selle küsimuse otsustamiseks. Nendel nõupidamistel tehti wäga suure plaane ja loodi wäga mitmed-setmed komisjonid. Kõik need komisjonid ja plaanid tegid selgeks, et Ameerika majandust on waja tõsta, korraldada jne. Lähemalt seisid need plaanid aga selles, et . . . kõiki-dele kapitalistidele on hädasti waja tellimisi ning töösid, wõimalikult suuri ja kestwaid. Kust neid tellimisi ja töösid saada? Kes neid peab andma? Arusaadaw, kes neid peab andma ja kust neid saada — riigilt! Et seda küsimust hästi läbi sõeluda, selleks kutsus Hoover jälle igasuguseid komisjonisid ja nõupidamisi kokku, ja nõiaratas hakkab uuesti keerlema.

Aga kaupade wäljawedu? Kas ei päästa see Ameerika kodanlust kriisist? Ei päästa. Kogu oma walmistusest wendasid Am. Ühisriigid senini välja ainult 8 (kaheksa) protsenti, s.o. umbes kaheistkümnendiku osa. See tähendab, et kui Ühisriigid tahaksid oma walmistamist wäljaweo kulul ainult 1% -gi suurendada, siis peaksid nad oma wäljawedu 12% suurendama; see tähendab, et kui Morganid, Rockefellerid, Fordid ja t. tahaksid wäljaweo arwel oma walmistamist 50% suurendada, siis peaksid nad oma wäljawedu terwelt 600% suurendama (6 korda rohkem välja wedama kui seni), teiste sõnadega: selleks, et walmistamist 10% wõrd suurendada, oleks waja wäljawedu 120% wõrd suurendada. Sellepärast ongi see kriisist pääsemise tee Ühisriikide majandusele kinni.

Ja kuhu Ühisriigid oma kaupsid välja weaksidki? Kriis ei ole mitte ainult Ühisriikides üksi, waid kogu kapitalistlikes ilmas, kogu maakera selles osas, mis kapitalistide käes.

Ameerika kapitalismi enese üks hääle-
kandja, rääkides Ameerika turgudest,
leiab, et kogu Põhja-, Kes- ja Lõuna-
Ameerikas on kriis. Ta räägib üksik-
asjaliselt nendest maadest, kus kõik
tööstuse asjad on täiesti sassis ja tagur-
pidi minemas. Siin on võimata seda
nii peenelt korrata, kuid nimetame
ainult nende maade nimesid, kus
kahtlemata kriis on: Argentiina, Boliivia,
Brasiilia, Chile, Kuba, Domingo waba-
riik, Ecuador, Guatemala, Haiti, Nica-
ragua, Peru, Hawai, Philippiinid, Ka-
nada.

Ka Euroopas on kapitalistidel asjad
sama keerulised. Meie nimetasime kord,
möödamannes paanikat Berliini börsel.
Ka seal oli torm, kuigi New-Yorgi omast
väiksem. (Berliinis langesid aktsiad
1929. a. 140 pealt 110 peale). Wiimase
aja telegrammid toowad sealt igasugu-
seid teateid kaupade hindade langemise
kohta, valmistamise vähenemise kohta,
majanduslise elu kängujäämise kohta.

Ka Inglismaal on mustad päewad.
Londoni börs ei annud New-Yorgile
järelle sammugi ja tegi kodanlusele sa-
masuguseid surmasõlmesid. Aasta
wältel langesid seal aktsiad
50 prots. (nende indeks oli 4. I. 1929
— 189,4, 3. I. 1930 — 95). Ka Inglis-
maal on samasugune tööstuse tagurpidi-
minek, nagu Ameerikas.

Kuid kodanlises Euroopas polegi
kohta, mis kriisist oleks puutumata
jäänud. Samal ajal, kui New-Yorgis
paanika walitses, olid samasugused must-
ad päewad ka kõigil Euroopa börsedel.
Londonis, Pariisis, Brüsselis, Amster-
damis, Berliinis, Stockholmis, Baselis,
Zürichis, Budapestis, Wiinis, Milanos
langesid aktsiad. Terwes Euroopas pol-
nud mitte ühtegi „soliidsemat“ börset,
kus samasugust põrutust poleks olnud,
nagu Ameerikas. 1929. aastal tõstsid
17 suuremat riiki oma riigipankade
hoiuprotsenti, et Ameerikasse woolawat
raha tagasi meelitada. 1929. a. lõpul
aga hakkas samades riikides hoiuprot-
sendi vähendamine, sest peale kokku-
warisemist börsedel on suurtel kapita-
listidel raha küllalt.

Ka Hiina ulatab see kriis. Ka Jaa-
panisse ulatab see kriis. Ja Austraali-
liagi ei jää sellest puudutamata. Ka
nendel maadel surub tööstus end koo-
male ning kapitalistid kurdawad „loi-
duse“, äriilma „walkuse“, turgude wä-
hesuse jne üle.

Terwes kodanlises maailmas on kriis.
Kapitalismi walmistuse võimalused on
nii hiiglasuured, et ükski kodanluse
turg tema enese walmistatud kaupad
ära osta ei suuda. Ameerika autotöös-
tus võib walmistada aastas 8 miljonit
autot, kuna Ameerika rahwas samal
ajal aga waevalt 5 miljonit autot osta
suudab. Kogu maailma kodanlus, kui
ta kõik oma wabrikud ja tehased täie-
likult käima paneks, võib umbes 40—
50% enam walmistada, kui turg temalt
osta suudab. Samal ajal aga nälgivad
töölised. See ongi see kapitalismi haig-
gus, mida kapitalismi piirides parandada
ei saa.

Aktsiate süsteem ja börsede speku-
latsioon aitab seda musta haigust aga
weel enam suurendada ja süwendada.
Aktsiate olemasolu tähendab ju seda,
et nendega mängimine ja spekulereeri-
mine täiesti „iseseswalt“, tööstusest
lahus sünnib. Aktsiakapital on õieti
fiktiiwne kapital, sest tegeliku kapitali
kõrwal liigub aktsiakapital, kui esimese
wari. Wabrikud, tehased, masinad töö-
riistad, üldse kõik walmistamise abi-
nõud töötawad ja „käiwad“ kodanlusel
omasoodu ja on tegelikuks kapitaliks.
Selle tegeliku kapitali kõrwal liiguvad
aga ka selle kapitali teisendid — aktsiad.
Tuleb wälja, et üks ja sama warandus
esineb kapitalismi näitelawal kaks ja
enamgi korda. Ning mida rohkem ka-
pitalism „organiseeritud“ on, seda suu-
rem on see kahepaikus, seda suurem
on see wahe päris kapitali ja fiktiiwse
kapitali wahel seda suuremaks muutub
kuristik ning segadus nende kahe ka-
pitali wahel. Siit järgneb aga see,
et kriis, mis juba sündimas on, aktsiate
abil võib saada weeretatud eestkätt
aktsiaomanikkude peale ja et seda kriisi
wõimalik on mõni aeg warjata, kauge-
male nihutada, eemale hoida; kuid
ainult mõneks ajaks; seda suurem ja

raskem ta siis on, kui ikkagi tuleb. Niisugune on tegelikult „organiseeritud“ kapitalism.

Kriisi esimene tagajärg on tööliste klassi seisukorra halvenemine. Käesolewa kriisi tagajärjel tõuseb Ameerikas töötatööliste hulk iga päewaga. Praegu ulatab see seal juba kaugelt üle viie miljoni. Miljonilised hulgad töötatöölisti on Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal. Poolas vähendawad kõige suuremad ettewõtted oma tööliste hulkasid, ja nüüd ulatab ka seal töötatööliste wägi poole miljonini (wiimased telegrammid teatawad, et 1929. a. kestwusel on Poolas pangad 10.000 — kümme tuhat — poola firmat maksujouetuks — see tähendab: pankrotti jäänuteks — tunnistanud).

Tõsi, Ameerika kapitalistid tootasid oma tööliste palka mitte alandada. Hoover kutsus isegi ametiühisuste esitajad oma juure ja tegi nendega lepingu, et nad praegusel „raskel ajal“ palgakõrgendust nõudma ei hakka, waid aitawad igal wiisil „rahwamajandust“ (s.o. kapitalistide majandust) päästa. Töölised ja kapitalistid pidawat üksteist wastastiku awitama. Ja Ameerika ametiühisuste kollased juhid läksid selle peale. Nad leppisidki kapitalistidega kokku, et nad palgakõrgenduse küsimust päewakorrale ei tõsta, kuna kapitalistid oma poolt tootasid tööliste palkasid mitte vähendada. Kapitalistid peawad tõesti sõna. Nende tööliste palkasid, kes tööle on ja tööle ehk ka jääwad, nad siamaale vähendanud pole. Nad lasewad ainult töölisti lahti. Aga lahtilastud tööliste kohta see kokkulepe ju ei maksa. Ford laskis peale seda lepingut järgmisel päewal 30.000 töölisti lahti. Järelejäänud töölisti pannakse rohkem tööd tegema, kuna palk endiseks jääb. Arusaadaw, et kollastel ametiühisuste juhtidel ei leidu siin ühtegi halba sõna ei Fordi ega kellegi teisegi kapitalisti teguwiisi kohta.

Käesolew kriis toob Ameerika, nagu teisedki riigid, fashismile ligemale. Juba nüüd astub Hoover samme, ilma et oma parlamendi käest mingisugust luba küsiks. Maailma kõige demokraat-

likum wabariik heidab samm-sammult endast wiimasedki demokraatia hilbud maha ja muutub otsekoheseks warjamatuks ja katmatuks fashismiks. Mingisugust teist teed kapitalismi arenemisel tõesti ju ka olla ei saagi.

Käesolew kriis maailma majanduses süwendab aga ka wõitlust kõikide maailma riikide wahel. Ameerika püüab end kogu maailmas laiutada ja „wõõraid“ turgusid oma kätte ahmida. Sedasama teewad aga ka teised suurriigid. Ameerika walitsuse kaubandusebüroo hiljutine aruanne teatab, et tal on 44 riigis osakonnad loodud, mis peawad wäljaweo wõimalusi otsima Ameerika tööstusele. Samal ajal on teada, et, näit., Prantsusmaa, Itaalia, Belgia, Austria, Tschehhoslowakia ja Saksamaa autowabrikandid enam kui aasta tagasi läbi rääkimisi algasid selleks, et ühiselt Ameerika autotööstuse wastu wõidelda. See, mis hiljuti Haagis Saksamaa walitsuse ja sama Saksamaa riigipanga direktori wahel sündis, peegeldas ka niisugust wõitlust (riigipanga direktor Schacht on Morgani käsik ja püüa Morgani näpunäiteid Saksamaal läbb wiia, kuna Inglismaa ja Prantsusmaa püüawad Saksamaad oma käpa all hoida ehk teda vähemalt oma liitlaseks teha Ameerika wastu).

Kõik see tähendab aga ka sõjahädaohu tuntawat suurenemist. Veel pöörasemaks muutub kapitalistide meeoleolu Nõukogude Liidu wastu, kelle wäliskaubanduse monopol neile mingisugust teed ei anna oma kaupasid takistamatult Liidu turgudele saata. Siit siis ka wihane kallatungimine nõukogude riigikorradele.

Kapitalistlik majandus on sellesse umbkotti sattunud, mida Kominterni VI kongress ette kuulutas. Kapitalismi walmistusjõud arenewad omaette, ilma ühegi plaanita. Imperialismi käesolewas kolmandamas ajajärgus on need jõud mässama hakanud. Seda walmistusjõudude loodusejõulist mässu ei saa kodanlus mitte ära hoida. Kapitalism on täiesti wõimetu iseenda majanduse niisuguse mässu wastu.

Kriis on kapitalismi parandamatu haigus. Selle musta tõbe sai ta sündimisest kaasa ja sellega läheb ta ka hauda; õigem — see must haigus wiibki ta hauda.

Maailmamajanduse käesolew kriis on kapitalismi harilik tsükliline kriis. Nii-sugune kriis kordus wanasti (enne imperialismi ajajärku) korralikult umbes iga 10—11 aasta tagant. Ka nüüdne kriis on samasugune kapitalismi haigusehoog. Mida wanemaks kapitalistiline kord saab, seda raskemalt hakkawad need haigusehood tal „peale käima“. Käsikäes selle haigusega muutuwad ka kõik kapitalismi wastuolud ikka enam ja enam terawaks. Käsikäes sellega lähewad äärmiselt terawaks ka kõik klassilised wastuolud kodanluse ja proletariaadi wahel.

Oma sotside abil püüab kodanlus klassirahu alal hoida. Kriis loob aga uued ja suuremad eeltingimised proletariaadi rewolutsiooniliseks wõitluseks. Sellepärast on täielik õigus Kominternil, kes juba aegsasti ette kuulutas, et käesolewal ajajärgul rahwuswaheline proletariaat end uute ja suurte wõitluste jaoks koondama peab hakkama.

Wõib ju olla, et käesolew haigusehoog kapitalistlist korda weel hauda ei wii. Wõib ju olla, et proletariaat weel ei suuda ja ei jõua end küllaldaselt organiseerida, et wiimast ja otsustawat wõitlust kapitalismiga pidada. Kuid wõitlust tuleb ikkagi pidada. Ilma lahinguteta siin läbi ei saa. Kapitali timukad püüawad kõik kriisi raskused töölisteklassi ja töötawate talupoegade õlgadele weeretada. Mida vähem wastupanekut töörahwas awaldab, seda suuremat koormat kodanlise korra alalhoidmiseks ja päästmiseks tal kanda tuleb. Mida sõnakuulelikum proletariaat on, seda suuremaks ja kestwamaks kodanluse surwe kaswab. Mida otsustawamalt proletariaat oma ajaloolist wõitlust peab, seda kiiremalt wabaneb ta kapitalismi ahelatest.

Käesolew kapitalismi kriis nõuab eriti, et proletariaat peab püüdma klassiwõitlust, mis sellega seotud, arendada wiimaseks ja otsustawaks wõitluseks, et jäädawalt pääseda kodanluse orjusest ja oma — töörahwa — teadlikku ning plaanikindlat riigikorda luua, et iga-sugust klassiwahet jäädawalt häwitada.

R. Wakman

Kulakute, kui klassi, häwitamine

Sotsialistlise ehitustöö määratud edusammud Nõukogude Liidus — sotsialistlise suurtööstuse ennekuulmatu ja ennenägematu kasw ja põllumajanduse kollektiwiseerimise hoogne arenemine, mis juba kõik wlie-aasta plaani kawatsused kaugele selja taha on jätnud, andis meie parteile wõimaluse kulakate eksploateerimise püüete piiramise poliitikal üle minna kulakute, kui klassi, likwideerimise, selle klassi lõpulise häwitamise poliitikale.

Sm. Stalin ütles oma kõnes agrar-teadlaste-marksistide konwerentsil 27. detsembril 1929. a. selle kohta järgmist:

„Meie wiimase aasta töö iseloomulik joon seisab selles, et meie, nii partei kui ka nõukogudewalitsus:

a) arendasime kogu wäerinnal peale-

tungimist kapitalistilistele elementidele, b) see pealetungimine on annud ja annab edaspidi väga tuntawaid jaatawaid tagajärgi. Mis see tähendab? See tähendab seda, et meie kulakute eksploateerimise püüete piiramise poliitikast oleme üle läinud kulakute, kui klassi, likwideerimise poliitikale. See tähendab seda, et oleme teinud ja teeme otsustawa pöörde kogu meie poliitikas.“

Mis tähendab kulakute, kui klassi, likwideerimine?

See tähendab kõigepealt selle klassi olemasolu wõimaluste, tema tekkimise, arenemise ja kaswu wõimaluste ärawõtmist. Kulakud, kui klass, on kõigepealt kapitalistide-kurnajate klass. Pind, millel

tema kaswada ja areneda saab, on talurahwa wäikewalmistus — üksikmajapidamine. Oktoobrirewolutsioon häwitas eraomanduse walmistusabinõude peale suur-tööstuses, oktoobrirewolutsioon häwitas eraomanduse maa peale, — natsionaliseeris maa, tegi selle riigi omanduseks. Kuid oktoobrirewolutsioon ei häwitanud ja ei saanudki häwitada miljonite talurahwa majapidamiste üksik-wäikewalmistust. See jäi. Ja siit jäi ka pind, millel kulak, see kurnajatekiht, olgugi piiratud tingimistes, eltseda ja isegi kaswada, areneda wõis. (Meie ütleme piiratud tingimistes, sest proletariaadi diktatuuri olemasolu, maa natsionaliseerimine ja kogu nõukogudewalitsuse poliitika, mis sellele sihitud oli, et talurahwa põhihulkade majapidamist koopereerimise ja walmistusliku abi kaudu kõrgemale järjale tõsta ja kulakute majapidamiste arenemisele, nende kurnamise poliitikale tõkkeit ette seada, seda piirata, löi muidugi tingimised, kus kulak kapitalistliselt areneda ei saanud.)

Oktoobrirewolutsioonile järgnew põllumajanduse tasandamine, n.n. „kombedide“ (kehwikute komiteede) ja sõjakommunismi ajajärk tõi küla wahekordadesse põhjaliku muudatuse. Talurahwas sai mõisnikkude- ja kirikumaa omale. Ka kulakute maad said kehwikud omale. Sündis suur tasandamise protsess, milles kehwikute ja kulakute kiht wähenes — keskmikkude kiht aga suurenes. Sündis kulakute waasekstegemine (раскулачивание). Kulakutelt wõeti ära nende walmistusabinõud ja jagati „kombedide“ kaudu kehwikute wahel ära.

Kuid see ei häwitanud weel kulakuid, kui klassi. Järele jäi pind, millel kulak uuesti kaswada ja areneda wõis, järele jäi talurahwa üksikmajapidamine. Selle häwitamist ei wõinud ega saanud meie partei ja nõukogudewalitsus sellel ajajärgul weel läbi wiia. Selle häwitamisele wõis partei ja töölisteklass asuda alles nüüd, mil selleks ühiskondlik-poliitilised eeltingimised loodud on. Ja need eeltingimised on: sotsialistliku suur-tööstuse wõimas arenemine, masinate ja kõigi walmistusabinõude walmistamise kasw ning massiline talurahwa üksik-

majapidamiste kollektiwiiseerimine, nõukogude- ja kollektiwmajapidamiste kiire arenemine ning kogu selle tõttu sündinud massiline murrang kehwa- ja kesktalurahwa hulkades, mis selles seisab, et mitte üksi kehwik, waid ka keskmik, see põllumajanduse kesktüüp, massiliselt, terwete külade, raioonide, ringkondade ja oblastite wiisi kollektiwidesse läheb.

Kontrewolutsiooniliste trotskistide jää-nused püüawad pööret meie partei poliitikas nii seletada, nagu oleks partei nüüd nende poliitika omaks wõtnud, nagu teostaks partei nüüd kulakute, kui klassi, likwideerimisega sama poliitikat, mis nemad, Sinowjew-Trotski opositsioon, 1927. a. parteile soowitasid. See on muidugi häbemata wale ja laim. Kui trotskistid 1927. a. parteile rutulist kulakutele pealetungimist kaela tahtsid määrada, siis ei wõinud partei sel ajal sellele teele asuda. See oleks siis kardetaw mäng olnud. Sm. Stalin ütles eelpool tsiteeritud kõnes selle kohta:

„1927. aastal püüdis Sinowjew-Trotski opositsioon parteile kangesti rutulist pealetungimist kulakutele kaela ajada. Partei ei läinud selle kardetawa awantüüri peale, sest ta teadis, et tõsised inimesed ei wõi endile pealetungimisega mängimist lubada. Kulakutele pealetungimine on tõsine asi. Kulakutele pealetungimine tähendab kulakuid murda ja neid kui klassi likwideerida. Pealetungimine, mis endale seda eesmärki üles ei sea, on deklamatsioon, on kriimustamine, tühi sõnakõlks, kõik mida soowite, kuid mitte ainult tõelik enamline pealetungimine. Kulakutele pealetungimine tähendab seda, et waja ette walmistada ja siis lüüa, kuid lüüa nii, et kulak enam püsti ei saaks tõusta. See ongi meie, enamlaste, keeles tõsine pealetungimine. Kas saime meie aasta 5 wõi 3 eest niisugust pealetungimist ette wõtta ja sealjuures edu loota? Ei saanud.“

Tõepoolest. Kulak walmistas 1927. aastal üle 600 miljoni puuda wilja ja wedas sellest arwust külast wälja 130 miljoni puuda. See on kaunis tõsine jõud, mida arwestamata ei wõi jätta.

Palju aga walmistasid siis meie nõukogude- ja kollektiwmajapidamised? Umbes 80 miljoni puuda, millest nad 35 miljoni puuda turule töid. Otsustage ise, kas saime meie siis kulaku walmistuse ja kulaku kaubawilja asemele seada meie nõukogude- ja kollektiwmajapidamiste walmistust ja kaubawilja. Arusaadaw, ei saanud. See oleks kindlasti sissekukkumist ja ilma wiljata jäämist tähendanud.

Aga kuidas on lugu praegu? Nüüd on meil küllaldane materjaalne alus selleks, et kulakule hoopis anda, tema wastupanekut murda, teda kui klassi likwideerida ja tema walmistuse asemele nõukogu- ja kollektiwmajapidamist seada. Nagu teada walmistasid nõukogu- ja kollektiwmajapidamised mitte vähem kui 400 miljoni puuda wilja (200 miljoni puuda vähem kui kulakute üldtoodang 1927. a.) Samati on teada, et kollektiivid ja nõukogumajapidamised 1929. a. üle 130 milj. puuda kaubawilja andsid (s.o. rohkem kui kulak 1927. a.). 1930. a. sünnitab nõukogu- ja kollektiwmajapidamiste toodang mitte vähem kui 900 milj. puuda (s.o. rohkem kui kulakute toodang 1927. a.), kaubawilja annawad nad aga mitte vähem kui 400 milj. puuda (s.o. kaugelt rohkem kui kulak 1927. a.).

Nii on lugu praegu. Nüüd, nagu näete, on meil materjaalne alus selleks, et kulakute walmistuse asemele kollektiivide ja nõukogumajapidamiste walmistust seada. Sellepärast on nüüd meie pealetungimisel kulakute wastu kahtlemata edu.“

Nii seisab lugu kulakutele otsustawa pealetungimisega, nende, kui klassi, likwideerimisega. Selleks, et seda poliitikat ajada, otsustawalt selle poliitika läbiwiimisele asuda, oli waja luua selleks materjaalne alus, mis meil nüüd juba olemas on.

Ühenduses sellega tuleb märkida teist wäärarwamist, mis kulakute, kui klassi, likwideerimise poliitikas mõnede seltsimeeste seas esile on tulnud. Mõned arwawad, et kulakute, kui klassi, likwideerimine, nendelt walmistusabinõude ära-

wõtmine ja täieliku kollektiwiseerimise raioonist wäljasaatmine on tagasipööramine 1918. a. kulakute waasekstege-mise (раскулачивание) poliitika juure. See arwamine on otsast otsani wõlts.

Milles seisib kulakute waasekstege-mine kehwikute komiteede ja sõjakomunismi ajajärgul? See seisib selles, et meie siis kulakutelt nende üleliigse maa ja waranduse konfiskeerisime ja kehwikute wahel ära jaotasime. Kehwikud kasutasid seda warandust oma üksikmajapidamiste tõstmiseks ja arendamiseks. Kehwikud, kes kulakute walmistusabinõudest osa said, muutusid selle tagajärjel keskmikkudeks. Alale jäi aga pind, mille peal uue majanduspoliitika juures jällegi teatud piirideni kulaklised majapidamised areneda wõisid.

Mis sünnib aga nüüd? Kulakute waasekstegegimine pole mitte nüüd enam paljas administratiivne waranduse ärawõtmine, ümberpaigutamine teistesse üksikmajapidamistesse, waid on täieliku kollektiwiseerimise otsekohene tagajärg, selle üks osa. Kulakutelt ärawõetud walmistusabinõud ei lähe nüüd enam kehwikutele nende üksikmajapidamiste tõstmiseks, waid lähewad kollektiwmajapidamistele nende ühiskondlustatud waranduse täiendamiseks. Niiwiisi sünnib nüüd kulakute likwideerimine selle tõsisel mõttes, sest ühes sellega likwideeritakse (õigemini ongi juba likwideeritud, sest kulakute waasekstege-mist teostab partei ja nõukogudewalitsus ainult täieliku kollektiwiseerimise raioonides) ka see pind, mille peal kulak uuesti kasvada wõib — üksikmajapidamine, talurahwa wäikewalmistus.

Kulakute majapidamiste likwideerimine pole nüüd mitte enam administratiivne abinõu, mida nõukogudewalitsus ülevalt poolt läbi wiib, waid nüüd teostawad seda likwideerimist kehwikute ja keskmikkude hulgas ise, koondades hulgaliselt ühismajapidamistesse, ühiskondlustades walmistusabinõusid ja wõttes oma üldkoosolekutel wastu otsusi, milles kulakliste majapidamiste likwideerimist nõutakse. Juba enne partei ja nõukogudewalitsuse sellekohaseid otsusi hakkasid kehwikud ja keskmikud

täieliku kollektiiviseerimise raioonides kulakliste majapidamiste likwideerimist nõudma ja seda paljudes kohtades teostama. Niiwiisi on see poliitika hulka des enestes algatuse saanud, on selle määratu võimsa kollektiiviseerimise otsekohene produkt ja järeldus, mis praegu võimsa lainena üle Nõukogudemaa weereb.

Kulakute, kui klassi, likwideerimine kutsub välja uue terawa klassiwoitluse külas. Kulakute „rahulikult teel sotsialismi kaswamine“, mida parempoolsed oportunistid jutlustawad, on oportunistlik loba. Kõige kardetawam oleks mõelda, et kulak ennast rahulikult, ilma ägeda meehehitliku wastupanekuta, likwideerida laseb. Kulakute kontrrewolutsioonilised nõukogudewastased sammud, nõukogude tegelaste tapmised, kollektiivide põlemasüütamised j.m. sellesarnased terroristilised aktid on tõenduseks, et kulak wiimast meehehitlikku wastuhakkamise katset teeb. Sellest terawast klassiwoitlusest, sellest kulakate meehehitlikust wastuhakkamisest ja tema mõju awaldamise katsetest on tingitud ka see, et meie ridades tihti peale ette tuleb wankumisi kulakute, kui klassi, likwideerimise poliitika läbiwiimisel. Nendest wankumistest on kõige kardetawam praegusel silmapilgul parempoolne kallak. Mitmed tegelased arwawad, et täielikku kollektiiviseerimist saab läbi wiia ilma kulakute, kui klassi, likwideerimiseta, õigemini, nad peawad paremaks sellest küsimusest mõõda hiilida ja ajawad kulakute wastu leplikku poliitikat. Niisuguse kallaku wastu tuleb kõige halasamatumat woitlust pidada ja selle kallaku kandjaid äärmise waljusega paljastada ning nad töölt kõrwaldada. Kulak peab täieliku kollektiiviseerimise raioonides likwideeritud saama, maksu mis maksab. Täielikku kollektiiviseerimist ei saagi teisiti ette kujutada, kui tihedas sidemes kulakute, kui klassi, likwideerimisega.

Teiselt poolt leidub meil tegelasi, kes „pahemalt poolt“ kulakute, kui klassi, likwideerimise poliitikat wassida püüawad. Need tegelased tahawad kulakute

likwideerimist teostada wäljaspool täielikku kollektiiviseerimist, s.o. nad alustawad tagant otsast. See on samasugune oportunism. Kergem on igatahes kulakuid waeseks teha, neilt administratiivabinõudega walmistusabinõud ära wõtta, kui sulaseid, kehwikuid ja keskmikke organiseerida, neid kollektiividesse koondada. Ja „pahempoolsed“ oportunistid lähewadki seda rada. Ka niisuguse kallaku wastu tuleb wõidelda. Kulakute waesekestegemist, nende walmistusabinõude konfiskeerimist ja maa kasutamise õiguse ärawõtmist teostab partei ainult täieliku kollektiiviseerimise raioonides, kehwik-keskmikkude kollektiiviseerimise alusel. Ilma selleta kaotab kulakute waesekestegamine oma klassilise mõiste, oma klassilise otstarbekohasuse ja muutub kuiwaks administratiivabinõuks. Juba see, et ilma täieliku kollektiiviseerimiseta, ilma materjaalse aluse loomiseta kollektiivide ja nõukogumajapidamiste näol pole ju kulakute käest konfiskeeritud walmistusabinõusid kuhugile anda (neid peaksime jällegi kehwikute üksikmajapidamistele andma, mis aga muidugi kulakute, kui klassi, likwideerimist ei tähenda), on küllalt selge argument niisuguse palja kulakute waesekestegemise wastu. Sellepärast tuleb ka niisuguse kallaku wastu wõidelda, seda paljastada ja kõrwaldada.

Kulakute, kui klassi, likwideerimist teostab partei kehwik-keskmikkude talurahwahulkade täieliku kollektiiviseerimise alusel, mille lahutamata osaks, lahutamata järelduseks see on. Koondades sulaseid, kehwikuid ja keskmikke ühismajapidamistesse, kõwendades ja arendades neid ühismajapidamisi, tõstes nende tööwiljakust ja kaubalikkust — likwideerib töölisteklass leninlise partei juhatusel kulakute, selle „kõige metsloomalikumate, kõige tooremate, kõige metsikumate kurnajate“ (Lenin) klassi ja ehitab üles sotsialistilise ühiskonna. Töölisteklassi ja talurahwa põhihulkade wõimas entusiasm, millega nad sotsialistilisel ehitustööl edasi rühiwad, on selle poliitika edu pandiks.

E. A.

Seisuforrast walges Eestis

Ragu kapitalism praegu üldiselt kriisi eht tõdunemise ajajärku on jõudnud, nii „liigub“ — seda oleme korduvalt alla kriipsutanud — ka Eesti harrasriigi majandus ning kogu ühiskondline elu tõdunemise tähe all. See on nüüd üldiselt tunnustatud tõsiasi. Majandusline kriis (kriis tööstuses, põllumajanduses ja rahanduses), n. n. „ummit“, on vasturavimatu ja selge igale klassiteadlikule proletarlasemale, kes vähegi armustawa pilguga majanduslike elu nähtusi vaatleb, kes ülsikute rahvamajanduse alade osalist ja ajutist tõusu ära ei waheta seisutorra hindamisega täies ulatuses. Isegi tõusikodanluse „Päewaleht“ ei warja seda, ja riigivanem Otto Strandmann oli sunnitud alla kriipsutama, et „praegusel olukorral on pisut sarnadust 1924. a. seisutorraga.“

Misjagused tõsiasiad on siin mõõduandwad? Misjagused asjaolud mõjutawad ja määravad walge Eesti seisutorra, tema majanduslike arenemise, püsiwuse või tõdunemise? Kahllemata etendab siin praegune walitsew süsteem kogu oma eraomanduslike ning kurnamise wahelordadega, kui ka kogu ilma majanduse seisutord otsustawat osa.

Eesti on tüübiline wäitkodanline riit. Suur ja kulukas riigi- ning omawalitsuse aparat, kulukas sõjawägi, kaitseleit jne neelab iga aasta suure osa rahwa sissetulekust ära. Rahwa sissetulek ei ole aasta-aastalt mitte kaswanud, kuna aga riigi wäljaminekut (eelarwe) järjekindlat tõusu näitawad. Tööstustööliliste arv ja tööpalgad on langenud. Põllusaaduste hinnad samuti. Üldine wõlakoomatus on aga aasta-aastalt suurenenud, iseäranis maal. Pangad saawad suuri kasusid. Arimehed teeniwad kaupade pealt kuulmata-tõrgeid profente. Eesti on olnud ja on spekulantide ja marobõõride eeden. Tõõrahwahulkafid on nõõrinud ja nõõrib halastamata kaupmees, pangaomaniit ja harrasriit. Kõige selle tagajärjel on laialdased tõõrahwahulgad waeseks jäänud. Siit on tingitud ka see, et Eesti siseturul on niitõõrd kitsad, et wõõrdlemisi suur tööstusaparatus (osalt ka muidugi üldise rahapuuduse tagajärjel),

kui ka wõõrdlemisi tõõge erikaaluga wäite-walmistuskline põllumajandus ei leia siin oma saadustele tuigi laialdasi tarwitajate hulki, ja seegi wäitearmuline tarwitajate-kogu, mis olemas, on tõusikodanluse kurnamise ja majanduspoliitika tagajärjel oma õstuwõime kui mitte täielikult, siis suurel määral kaotanud (madalad tööpalgad nii linnas kui maal; wäitkodanliste kihtide — käsitööliliste, wäitemaapidajate, eriti riigi- ja ka eramaade wäitearentnikkude — waeseksjäämine; kehtalurahwa sissetuleku langemine, wõla- ja maksuoorma kaswamine, töõpuuduse suurenemine jne). Senini püüdis tõusikodanlus oma kaupafid (wõid, lina, metsa; tööstusjaadusi jne) Lääne-Euroopa turgudele mahutada. Nüüd on ta ka siin täitfa wõitmatute raskustega kokku põrganud. Kui juba paar-tolm aastat tagasi suurriikide stabiliseeruw tööstus Eesti tööstusjaadusi Lääne-Euroopa turgudelt wälja tõõrjus, siis on nüüd põllumajandusjaadustele sama saatus osats saamas (wõitollide tõõlumine Saksamaal, wõitluse terawnemine Inglise turul jne).

„Seisutord on seda tõõssem, — kirjutab R. Kornel „Päewalehes“, — et meil oma wõid paigutamisel wälismaale on uusi raskusi tõõsnud. Saksamaa, kes siimaani meie suuremaks wõisijats on olnud, on wäliswõid sisesewedu takistama hafanud endisest tõõgema wõitolliga (tõõstes wõitollid 27 Saksja marga pealt 50 Saksja marga peale 100 kilogrammi pealt, mis Eesti rahas wõitollid 21 sendi wõõrd kilogrammilt tõõstab. J. K.), püüdes sel teel wõid walmistamist sifemaal hoogsamalt õõhutada. Selle tagajärjel tuleb meil tulewituse Inglise maaga kui peaosijaga arwestada. Kuib selle juures ei tohi unustada, et Inglise maa turul wõitlus Inglise dominiõõnide wõõiga iga aastaga terawamaks läheb“¹⁾.

Peab tähendama, et juba praegu on piimamajanduse seisutord õõge raske. „Karija tasuwus on wäite, — jattab Kornel. — Eriti rõõhub piimaõõhinguid raske wõlakoozem (mis õõhingute oma kapitalidest pea-

1) „Meie põllumajanduse seisuforrast“ „Päewaleht“, nr. 7, 1930. a.

aegu kats korda kõrgem on. J. N.), mis ei taha hakata kahanema. Selle raske võlakoorina all kipuvad mõned piimaühisused kokku varisema... Kui maailmaturul võihinnad ka tulevikus peatsid langema, nagu praegu üldiselt ennustatakse, tänu järjest kasvavale võistlusele, siis võib seisutord tulevikus senisest veelgi raskemaks kujuneda" (sealjamis).

Niisugune on härrasriigi end. majandusministri arvamine Eesti tähtsama majandusala seisukorrast ja väljavaadetest. Ei võihelda, et see pessimistiline waade liialdandul oleks. Igaüks, kes vähegi tähepanelikult on ilmamaajanduse praegust seisutorda jälginud, kes suudab dialektiliselt seisutorda analüüsida, kes kapitalistilise majanduse võistlust ja kapitalismi järjesti suurenevaid, teravnevaid ja süvenevaid vastuolusid näeb, kes silmi kinni ei pigista, et mitte näha kapitalistilise ilma liginemat katastroofi, see näeb muidugi ka seda sügavat tõdunemise ja mädanemise protsessi, mida juba mõnda aega põeb Eesti härrasriik.

Praegu avaldab see protsess end täiel määral: kriis tööstuses, põllumajanduses ja rahanduse alal. Ei ole mingit kahtlust, et „seisutord tulevikus senisest veelgi raskemaks võib kujuneda.“ Seisutord on juba praegugi niivõrd raske, niivõrd umbne ja lahendamatu, et eesti tõsikkodanlus teda parandada ei suuda. Ta muutub edaspidi veelgi keerulisemaks ja raskemaks. Seda kinnitab praeguse ajajärgu kapitalismi üleilmiline seisutord. Mõõdunud aasta sai siin otustavaks pööreaastaks. Kapitalismi osaline püüvus on purunenud, kapitalismi stabiilsuse ajajätk on lõppenud. Mõõdunud aasta kui ka käesolev aasta kinnitab, et Rominterni hinnang kapitalismi kolmandast ajajärgust, kui revolutsioonilise liikumise laine uuest tõusuajajärgust, täitsa õige oli ja on. Kapitalismi vastuolud süvenevad, kapitalistilise korralused on läbi mädad. Ta ei suuda lahendada majanduslike elu põhiprobleeme, ei suuda valmistusjõudusid edasi arendada. Kapitalismi „õitseag“, „organiseeritud kapitalismi“ ajajätk, kõige oma „majanduslike demokraatiaga“ jne, mida jotsid ja kõigi maade parempoolsed „markfistid“ ette kuulutasid, on kokku varisenud. Uja-

lugu paljastab kõige halastamatumalt iga-suguseid ebadigeid teooriaid ja seadeid. Kapitalismi üleilmiline kriis on üldiselt tunnustatud tõsiasi. Ta süveneb praegu kogu ilmas. See kriis algas kõige tugevamas, kõige rikkamas, kõige paremini organiseeritud kapitalistilises riigis — P.-A. Ühisriikides ja annab enmast ifka teravama tunda teistelgi maadel — Lõuna-Ameerikas, Kanadas ja ka Euroopa kapitalistilistes riikides. See ei ole mitte üksnes börse ja tööstuse, vaid ka põllumajanduse kriis.

Ta haarab kõiki majandusalasid, kõiki riikisid. Ja piisite Eesti tõsikkodanlus lödiseb, et „tema kaudsed mõjud ei jää muidugi lähemas tulevikus ka siin tundmata“¹⁾.

See „lähem tulemit“ ongi tõeliselt juba käes. Eesti majandusline seisutord läheb järjesti raskemaks. Kõit andmed kõnelevad sellest, et kriis ka Eestis süveneb. Et seda ligemalt tõendada, vaatleme Eesti majanduse seisutorda ta põhjalade järele, algades põllumajandusest, mis Eesti majanduslike elu alusets on.

I. Põllumajandus ja talurahva seisutord

Eesti põllumajandus on härrasriigi ifeseisvuse päewil läbi elanud suure ümberkorraldamise murrangu, milles tähtsamat osa etendas maareform, mõisnikkude suurmaaomanduse likvideerimine ja uute väikemaapidamiste — asunduskotstade — loomine. Läänud oktoobris sai kümme aastat täis, mil maaseadus ajutava kogu poolt vastu võeti. Misjugujed muudatused kutsus maareform ejile Eesti põllumajanduses? See on põhiküsimus, mille lahendamata terve rida väga tähtsaid küsimusi Eesti majanduslikes ja poliitilises elus täitja arusaamatuts jäävad.

Need on: efiteks, põllumajanduse struktuuri ja teifets, klassivahetordade küsimused maal. Pärast maareformi teostamist on kõigepealt põhjalikult muutunud maaomanduse ja maakasutamise vahetordad. Kui enne maareformi Eestis mõisnikkude

¹⁾ „Mõõdunud majandusaasta“. „Päewaleht“, 1930, nr. 9.

suurmaomandust oli 2,2 miljoni tiinu ehk 58 prots. ja talurahva maaomandust 1,6 miljoni tiinu ehk 42 prots., siis on nüüd olukord põhjalikult muutunud. Mõisnikkude feodaalne suurmaomandus on lõpuliselt likvideeritud. Cesti põllumajandus on nüüd kaubandusline väitevalmistus. Cesti on nüüd täiubiline väitefodanline riit. Enne maareformi oli Cestis 1284 mõisat, mille maad nüüd maaseadusega on võõrandatud, ja 52.636 oštutalu. Peale selle oli mõisamaadel 23.023 rendi- ja kandikohta ning oštutalumaadel 9.560 poppikohta. Nüüd, pärast maareformi teostamist, 1929. aastal toimepandub põllumajanduslike üleskirjutuse andmetel, oli Cestis 133.258 talumajapidamist. Sellest arvust on asundus- ja riigi rendikohti 78.130 üfjust ehk 58,7 prots., neist uusi asunduskohti 55.955 üfjust ehk 71,6 prots., end. mõisa rendi- ja kandikohti 22.175 üfjust ehk 28,4 prots. Peale selle kuulub asunduskohtade hulka veel 1459 äri- ja tööstuskohta ja senini tükeldamata 128 suurmajapidamist.

Nende kohtade kasutada oleva maa pindala ja keskmine suurust iseloomustab järgmine tabel:

Asunduskohtade liigid	Asunduskohtade arv	Nende kasutada oleva maa pindala hektarites	Asunduskohtade keskmine suurus ha.
Uusi asundus- talusid . . .	55.955	768.864	13,7
Sellest äri- ja tööstuskohti	1.459	15.633	10,7
Endiseid rendi- ja kandikohti	22.175	416.928	18,8
Sellest:			
a) korraldatud	10.972	234.040	21,3
b) korraldamata	11.203	182.888	16,3
Rokku	78.130	1.185.792	15,1
Suurmaapidamisi	128	10.835	84,7

Maareformi teostamise algul 1920. aastal oli asunduskohtade keskmine suurus 23,3 ha, 1923. a. 18,9 ha, nüüd aga ainult 13,7 ha. Siit järgneb, et viimaste aastate kestel juureloobud asunduskohtad oma pindala poolest väiksemad on, mille

tagajärjel asunduskohtade keskmine suurus langeb. Ent need arvud ei anna veel tõetruud pilti maareformi arenemiskäigust.

Uute asunduskohtade suurust iseloomustab järgmine tabel:

Koha suurus	Üfjuste arv	Kogu suurus hektarites	Keskmine suurus hektarites
Runi 1 ha	6.180	2.848	0,4
1—5 ha .	6.135	20.658	3,4
5—10 " .	7.662	55.722	7,2
üle 10 " .	26.202	549.411	20,9

Kui need arvud võrrelda uute asunduskohtade liigitamisega eelmistel aastatel, siis saame järgmise pildi:

Kohtade suurus	Kohtade arv 1923. a.	%/o	Kohtade arv 1929. a.	%/o
0—5 ha	1.755	6,5	12.315	26,7
5—10 "	1.464	5,4	7.662	16,7
üle 10 "	23.729	88,1	26.202	56,7
Rokku	26.948	100	46.179	100

Siit selgub, et viimaste aastate kestel on maareformi teostamine läinud peaaegjalikult pis- ja väikekohtade loomise arvel. 1923—1929. a. kestel on pisikeste asunduskohtade arv 0,1—5 ha pindalaga suurenenud 7 korda, nende eritaal asundusmajapidamiste üldarv aga nelj korda, väikemajapidamiste arv üle 4 korda, nende eritaal aga 3 korda.

Pisi- ja väikemajapidamiste eritaal kogu asunduskohtade üldarvust teeb välja 43,3 prots., nende kasutada olev maa pindala aga ainult 12,6 prots.

Üldse võib kinnitada, et maareformi teostamisega väikemaapidajate eritaal Cestis õige tuntuvalt on suurenenud. Kuid suurem osa talumajapidamisi Cestis on niisugused, mis oma saadusi turule toimetavad. Need on n.n. väiketaubavalmistajad. Kuigi nende majapidamiste iseloomustamiseks puuduvad üfifikatsioonid andmed, võib siiski eksimata kinnitada, et arvuliselt on Cesti teh- ja väikemajapidamised enamuses; kesktaubavalmistajate eritaal on maareformi teostamise tagajärjel tuntuvalt suurenenud, kuna hallparunite majandusline eritaal Cestis siiski veel õige suur on. Seda kinnitavad järgmised arvud:

Talude suurus ha	Talude arv ‰	Maa-ala ‰
0,5—5 . . .	17,3	2,4
5—10 . . .	15,3	5,6
10—20 . . .	25,3	17,9
20—30 . . .	18,6	21,2
30—60 . . .	20,7	39,2
60—120 . . .	2,5	8,9
üle 120 . . .	0,3	4,8

Seega on Eestis kuni 10 hektari suuruste kohtade ehk 32,6 prots. talumajapidamiste kasutada kogu põllumajanduslikult kõlbuliku maast 9,8 prots. Need majapidamised kuuluvad oma iseloomult piisaja väikemajapidamiste rühma. Kestmistest talumajapidamiste käes 10—30 ha suuruses on 39,1 prots. kogu kõlbuliku põllumaast, kuna nende majapidamiste erikaal kogu talurahva majapidamiste üldarvust 43,9 prots. välja teeb. Ülejäänud talumajapidamiste käes, mille suurus on üle 30 ha, on 52,9 prots. kogu kõlbuliku maapinnast, kuna nende majapidamiste arv ainult 23,5 prots. talumajapidamiste üldarvust välja teeb. Need on jõuka talurahva ja külakurnajate, hallparunite, majapidamised.

Enne maareformi oli selle talurahva rühma erikaal 48,0 prots. oštutalude üldarvust. Nii siis on maareformi teostamise tagajärjel selle talurahvarühma majapidamiste erikaal talumajapidamiste üldarvust tuntavalt langenud. Majanduslikult on aga selle rühma käes praegu siiski üle poole põllumajanduslikult kõlbuliku maapinnast. Sellel on aga otsustav tähtsus mitte üksnes maa majanduslikes ja poliitilises elus, vaid ka kogu põllumajanduses. Seda ei või kunagi ära unustada.

Eesti kodanluse põllumajanduse tasuvuse uurimise andmed kinnitavad, et 1927-28. aastal oli talumajapidamistesse mahutatud kapitali keskmine tasuvus: väiketaludes — 0,87 prots., normaaltaludes — 3,82 prots., täistaludes — 4,02 prots. ja suurtaaludes — 3,71 prots. Need arvud on n.n. raamatupidamistalituse waatluse all oleva 250 talumajapidamise uurimise andmed, millest on 45 talu niisugused, kus kapitalide tasuvus oli üle 7 prots. aastas. On täitsa arusaadav, et neid arvustid kogu talurahva majapidamiste peale laiendada ei võidi, sest raamatupidamistalituse waatluse alustest 250 talust on lahilemata suurem osa n.n.

„kultuurised“ või „eestujulisemad“ majapidamised, kus tasuvus harilikult keskmisest tasuvusest kõrgem on.

Neid arvustid kogu jõuka talurahva ja hallparunite peale üle kandes saab täitsa selgetest Eesti põllumajanduse kapitalistlik arenemisefekt, mis viimaste aastate kestel on läinud peaaegu just jõuka talurahva ja hallparunite majanduse edendamise teed.

Samas sihis on mõjunud ka viimaste aastate põllumajandusline kriis, mis tingitud oli põllumajanduse saaduste hindade langemisest, kõrgeist maarendist, maksu- ja võlakoorast ning korduvatest osalistest, kuid võrdlemisi siiski laenuis laenuvõlgadest, mis avaldavad õige suurt mõju just talurahva kehvale ja kehtivate seisuksorra peale, kes härrasriigi valitsuselt peaaegu mingisugust toetust ei ole saanud, ehk kui jaid, siis mitu korda vähem kui hallparunid.

Kõige selle tagajärjel suureneb aastastalt talukohtade haamri alla minet ning asunduskohtade küest äraandmine. Sõegi külakurnajate hääletandja „Kaja“ ei saa neid tõsiarvu jurnust waitida ja maha salata. Riigis kogu ja kehtialurahva proletariseerumist oma huvides põllumajandusele „kaitse“ kindlustamise silbi all ära kasutada, kirjutab „Kaja“:

„Talud lähewad hambri alla. „Riigi Teataja“ numbrid kühewad otsjonikuulustustest. Wiimane „Riigi Teataja“ nummer on nagu peeglist, millest meie majanduse elu rästused kõigile filma paistawad. Seal on tervelt 9 lehekülge otsjonikuulutusit („Kaja“ sõrendus — 3. K.). Müümisele tuleb sunniwiisil hult talukohti, maju linnades (Tartus, Wiljandis, Pärnus), wabrikuid (Sindi tellistiwabrik ja Balti nahawabrik Pärnus) ja palju igasugust liikumata wara. Mitu lehekülge wõtawad oma alla Tallinna otsjonikuulutusid, kus müümise peaaegu kogu terite sissepeadeid ja üstikuid mööblisid. Wähemate wendade ja harilikude kodanikkude kõrwal koputab otsjonihäamer aga ka mitme suuräri utsele. Nii on Karja uul. Brenneri äri serwiisid müügile määratud, Kaekoja platsil on sakslaste Tegeleri paberikaupluses otsjon, ja Pital uulitsal

müüakse wana jalka äri N. Reichmanni kaubad sunniwiisil ära.

Ruidas oksjonihaaamer maal asundustes töötab, sellest annab see „Riigi Teataja“ nummer wäga kujuka pildi. Ühes ainsas asunduses on seitse oksjoni („Raja“ sõrendus — J. N.) wälja kuulutatud. See on Pahkla asundus Rohila wallas Harjumaal. Seal müüakse maha pea kogu asunikude warandus: lüpfilehmad, rukkid, põhud, odrad, põllutöbriistad, hobused, sead, wafitad, heinad jne, jne.

Nii kitsad ajad on praegu. Põllusaaduste hind on kohutawalt langennud, mille tõttu kufagilt raha pole wõtta kohustuste täitmiseks. Ja nii oksjonihaaamer muudkui töötab.“ („Raja“, nr. 271, 16. nov. 1929.)

Riitwiisi iseloomustab kurnajate hääleandja seisutorda walges Cestis. Et ole see Otto Strandmanni „Ceden“, mida 12 aastat Cestis „teostatatakse“. Ja seda ainult ühe „Riigi Teataja“ numbri oksjonikuuluste andmetel! Ruidas oksjonite arv Cestis on kaswanud, selle kohta puuduwad lohkumõtted. Wõib ainult ära märkida, et wiimase paari-kolme aasta keskel on 4364 asundustalu rendilepingud edasi annud. („Waba Maa“, 8. nov. 1928, nr. 260.) Ka seegi arv iseloomustab küllalt kategooriliselt seda tõsiasja, et maareform Cesti asunikkuudele foodsaid elamisetingimisi pole loonud.

Juba praegu kisenab „Raja“, et „maal on häda suur“. Asunikud pole aga weel parunitele tasu hakanud maksta. Kohtade omanduseks müümine ei taha ka kuidagi ebeneda. Tõsi küll, Cesti töusifkoodanlus tahab asunduskohdade omanduseks müümist kiirustada, kõik takistused sellel alal ära kaotada. Põllumeestekogude juhatus pööras selles asjus isegi esitisega wabritiigi walitsuse poole, milles nõutakse, et kõik asunikud ja riigirentnikud 2 aasta jooksul saaks pärisperemeesteks tehtud.

See on hallparunite ja linnatodanluse pealetungimise plaan tehwaade ja keskmiste asunikkuudele. See on üks lüli Cesti suurmaomanikkude klassi loomiskawaft, sest praeguse seisukorra juures ei suuda asunikud kohti pärisomanduseks osta, parunitele kawatsatud kõrget tasu maksta. Ja põllutöbminister Kerem ei warijagi selles küsimuses purutagurlise Strandmanni wa-

litfuse seisukohta. Ta seletas hiljuti lori-kogu maatomisjoni, et kui asunikud ei taha maad pärisomanduseks osta, siis tuleb neil maad käest ära wõtta.

„Waba Maa“ kirjutab, et uus minister N. Kerem on asunud põhimõttelisele seisukohtale, et tuleb kiirendada praegust asundustalude müümist pärisomanduseks.

Miks just praegu koodanlus maa pärisomanduseks müümist kiirustab? Nõigepealt just sellepärast, et maal on tõesti häda suur. Majandusline kriis süweneb sellest hoolimata, et tänawune põllumajandusaasta wõrdlemisi rahuloldaw oli. Toiduwilja saat hektarilt oli eelmisest aastast, kui ka wiimase wiie aasta keskmisest tunduvalt kõrgem, kuigi ligikaudsete arwestuste järele sügisel umbes 20.000 ha taluwilja liigwee tõttu külmata jäi. Toiduwilja saadi 1.848.000 kwintali, mis on rohkem eelmise aasta saagist 7 prots., ning wiimase wiie aasta (1924—1928) keskmisest 4 prots.

Rukkid saadi 1929. a. 1460 tuh. kw., kuna wiie aasta keskmine tarwitusunorm oli 1960 tuh. kw., seega puudujääk 500 tuh. kw. (1928 — 415 tuh. kw.). Seega tuleb tänawu tarwitusunormi katmiseks 85 tuh. kw. rukkist rohkem sisse wendada kui 1928. a. ja eelmise wiie aasta keskel.

Ka talwenisu kaswupind kui ka saak wähenes eelmiste aastatega wõrreldes. Kaswupind wähenes 1928. a. wõrreldes 2700 ha wõrd ehk 20 prots., saak ha-lt 13 prots. wõrd, wiie aasta keskmisega wõrreldes 10 prots. Mõõbdunud aastal oli talwenisu saak 157.000 kw., 1929. a. aga ainult 109.000 kw., seega wähem 31 prots. wõrd.

Suwenisu saak näitab aga tugewat tõusu. Kuid lohkumõttes on toiduwiljade saak wiie aasta keskmisest tarwitusunormist (2.848.000 kw.) 636.000 kw. wõrd wähem, mis sissewega tuleb katta.

Sööbdawilja, kartuli, lina ja heina saak oli wõrdlemisi rahuloldaw, mis talurahwal wõimaldab mõõbdunud itakbusaasta haawu osaliselt parandada, eriti karjanduse alal, mis 1927. ja 1928. a. õige tunduvalt tagurpidi läks, nagu seda järgmine tabel iseloomustab:

Aasta	Hobused	W e i f e d		Lambad	Sead
		Storku	Lehmad		
1929 . .	205.406	604.616	407.200	474.730	279.439
1928 . .	227.540	650.540	403.850	658.600	326.930
1927 . .	229.530	633.870	386.680	666.650	354.360
1926 . .	226.360	599.120	379.780	665.970	333.150
1925 . .	223.747	555.322	360.861	719.785	338.648
1924 . .	208.076	502.225	321.245	608.598	287.504
1923 . .	209.815	512.625	319.685	665.938	338.366
1922 . .	198.787	527.368	307.303	744.937	272.348
1920 . .	167.550	465.100	249.795	551.536	266.646

Need arvud tõendavad, et loomade arv, välja arvatud lehmad, viimase paari aasta kestel õige tunduvalt on langenud; hobuste, lammaste ja sigade arv on koguni 1924. a. tasapinnale langenud (hobused ja lambad ifegi madalamale).

1929. a. põllumajanduslike ülestirjutuse eelkoostumõtte andmed kinnitavad, et 1928-29. põllumajandusaastal vähenes hobuste arv 22.100 võrd ehk 9,7 protf., veiste arv 45.900 võrd ehk 7,1 protf., lammaste arv 182.900 võrd ehk 27,8 protf. ja sigade arv 47.500 võrd ehk 14,5 protf.

Kui siia ligi lisada põllumajandustoodangu langus eelmistel aastatel 23,4 miljardi senti pealt (1926-27) 17,3 miljardi senti peale (1927-28), s.o. 6,1 miljardi senti ehk 25 protf. võrd, siis on pilt kurnis selge. Kuid ei võdi unustada, et samal ajal võlakõorem järjesti kasvas ning võlgade tasumise tähtsajad ühte langetasid põllumajanduslike kriisi teravnemise aegadega. Siit on tingitud pankrottide (protesteeritud võrkste) ja otsjonite arvu suurenemine maal. Siit on tingitud ka proletariiseerumise protsessi põllumajanduses, mis eeltolewatel aastatel veelgi saab süvenema.

Õist need asjaolud seavad EKP ja ERMÜ ette terve rea lõkkülesandeid maa-proletariaadi ja kehwtalurahwa lihtide organiseerimise alal, kui ka partei ning koonnoorsoo ühingu rakuteste võrgu suurendamise alal maal. ERMÜ keskkomitee on sel alal juba terve rea konkreetseid abinõusid rakutusele võtnud ja Üleliidulise Leninist-

liku-Kommunistlike Noorsoo Pihtwa organisatsiooniga revolutsioonilise võistlusepingu alla kirjutanud, mille elluviimine ERMÜ ühete põhiülesandeks on. Mii partei kui ka noorteühingu rakutefed maal peavad EKP seisukohti talurahwa hulkadele maa- ja talurahwa küsinuses selgitama, et neid meie partei ümber koondada võitluseks tööliste ja talurahwa walitfufe eest. Olukord kohustab tööd maal lõwendama, kus see iseäranis viimastel aastatel waga nõrk on olnud. Selleks tuleb kõik abinõud tarvitusele wõtta. Partei- ja noorteorganisatsioonid ei taida oma kohust proletaarsete wõidu kindlustamisel, kui nad kümnewõrd-salt ei tõsta oma tööd maatameeste ja kehwtalurahwa hulkades. Nõuigist eelpool toodud tõlfiastajest selgub, et just talurahwa hulkades tõsttamiseks praegu wõrdlemisi soodsad tingimised on.

II. Tõsttufe ja töölisteklassi seisukord Eesti

Eesti tõsttufe seisukorra selgitamisel oleme kordumalt alla kriipsutanud seda tõsttust, et tõsttufe edendamiseks härrasriigis wastawad eeldused puuduwad. Puudub turg tõsttustusaadustele, puuduwad tootes- ja kütteened. Tõsttufe siseseaded, tehnika on wanenenud. Tõstt, kodanlised lehed märkeiwad sel alal mõõbunud aastal mõninaid edusamme (wabrikute siseseadete uuendamise juu), kuid sellest ütfi on wähe, et edukat wõitlust pidada Lääne-Euroopa turgudel.

1929. a. möödus Eesti tollide töstmise tähe all. Töstiti tollisid 100—200 protf. võrd „isamaalise tööstuse“ kaitsmaks, väljamaa tööstusjaaduste (riidelaupade) sisseveo takistamiseks. Tõeliselt ei ole sel tollide töstmisel aga olulist tähtsust oma maa tööstuse kaitsmise mõttes. Loome näite. Inglismaal on tekstiiltööstus üks tähtsaimast tööstusaladest. Kuid Inglismaa on oma tekstiiltööstuse turgudest suure osa kaotanud. Neid turgusid võib ta tagasi võita ainult siis, kui ta oma riide hindasid alandab, teised riigid oma odavate kaupadega välisurgudest välja tõrjub. See sünnib ja võib sündida valmistamise rationaliseerimise, tööstuse tehnika tõstmise, töövõimkuse suurendamise ja tööpalkade alandamise armel. Macdonaldi valituse ja ametiühisuste bürokraatia survel viidigi möödunud aastal tööpalkade alandamine (6¼ protf. ulatuses) läbi.

Ei ole kahtlust, et Eesti sõtsid ja kodanlus väga hea meelega sama teed mööda lähets, kuigi Eesti tööliste tööpalgad juba praegu kõigest 25—35 protf. elatissalammäärast välja teevad. Mis sest, et suremus ületab sündimuse, mis sest, et Eesti töörahvas välja sureb! Eesti töusifitkodanlus ja sõtsid pole sellega kunagi rehtendanud. Strandmanni valitus ei arvestanud seda ka tollide töstmisel, mis elukalliduse tõusule tunduvalt kaasa aitab.

Eesti suur tööstuse tasapinda sõjaeelslega võrreldes ifeloomustab järgmine tabel.¹⁾

Suurtööstuse tööliste arm

	Enne sõda	1./VII 1928
Puuviilatööstus . . .	13.000	5.798
Kalevivabrikud . . .	2.830	1.812
Vinaseriide vabrikud	3.216	730
Wineeri- ja mööblivabrikud	2.739	1.931
Paberitööstus	2.242	2.418
Metallitööstus	17.368	4.037
Muu tööstus	6.155	6.155
Kokku	47.550	22.881

¹⁾ „Narva koje kasutamise küsimus“ — M. Martna. „Rahva sõna“, 1929, nr. 3.

Need arvud kinnitavad, et suur tööstuses enam kui kaks kolnda vähem töölisti töötas kui enne sõda. Siit selgub ka, et Eesti suur tööstuse põhialaks on praegu tekstiiltööstus. Möödunud majandusaasta ülevaates kirjutab „Päevaleht“: „Tekstiiltööstus, mis on meie suuremaid, töötas heade tagajärgedega ja tööliste arm temas (väike-, keske- ja suur tööstuses — J. R.) tõusis novembrist novembrini 8876 pealt 9139 peale. Asta lõpul seisma jäänud suurem ettevõtte tegi pilbi hiljem ebaõnnelamaks.“

Seevastest ei ole sel tõsiasjal kuigi suurt olulist tähtsust, ehk välja arvatud vast ainult see, et tollide töstmise digustamisel nii valituse kui ka vabrikantide ühifuse esindajad hoopis vastupidist tõendasid ja nimelt tekstiiltööstuse raskusi kaunis tume dates wärwides kujutasid.

Üldse oli möödunud majandusaasta ka tööstuses kriisi aasta. Terwe riba ettevõtteid suluti Tallinnas, Narvas, Pärnus ja mujal. Paljudes ettevõtetes wähen dati aasta lõpul tunduvalt tööliste arwu. Põige selle tagajärjel on töötatööliste arm õige tugewasti kaswanud, kuna töölisteklassi seisutord elukalliduse tõusu ja töövõuduse tagajärjel, eelmise aastaga võrreldes, weelgi raskemaks on muutunud.

Töölisteklassi olutorra halwenemine on tõstnud töölisteklassi aktiivsust. Seda tõendab streikide arwu kasvamine, ametiühisuste tegewuse suurenemine ja töölisteklassi pahemale poole nihkumine.

Tööliste organisatsioonidele tõusewad siit uued ja rasked ülesanded, mis neid sunnib tööd tõstma, töövõime parandama, oma organisatsioonid paendlastest ja arandjatest puhtaks tegema, töölisteklassi ja maatööraha majanduslist ja poliitilist võitlust elustama, muu seas nimelt noorsoo kasvatamisele ja organiseerimisele suuremat tähtsapanu pöörama. Muudu jääwad nad hullkade liikumise sappa ja takistavad klassiwoitluse arenemist, mis just nüüd unde tõusuhooske on jõudnud ja suuri jõupingutusi nõuab.

J. Reesen

PARTEI- ja KOMM. NOORSOÜHINGU LIHKMETELE!

KERSHENTSEW ja LEONTJEW

LENINISMI AABITS

I osa — 1 rbl. 10 kop.

II osa — 1 rbl. 25 kop.

Tellige „KÜLWAJAST“ Ленинград, 31 Улица 3-го Июля № 48

Kommunistlise Internatsionaali programm

Wastu wõetud VI kongressil 1. septembril 1928 Moskwas.

94 lehekülge.

Hind 50 kop.

Tellige „KÜLWAJAST“

J. REESEN ja E. LINNAMAA

NÕUKOGUDE LIIT JA WALGE EESTI

80 lehekülge.

Hind 50 kop.

JUHAN MADARIK

RIIGIKUKUTAJAD“

ROMAAN.

(Rewolutsioonitegelaste põrandaalusest elust Eestis.)

224 lehekülge. — Hind 1 rbl. 50 kop.

Tellimised saatke järgm. aadr.: Ленинград 31, ул. 3-го Июля № 48.
Изд. „КЮЛЬВАЯ“.